

ROMVÁRY FERENC

PÉCS KÖZTÉRI SZOBRAI

Romváry Ferenc
Pécs köztéri szobrai

Feleségemnek, Bujdosó Emókének

Romváry Ferenc

Pécs köztéri szobrai

épületplasztikák, emlékművek, emléktáblák

Kronosz Kiadó
Pécs, 2014

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó gondozásában
2014-ben megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978-615-6027-91-7

A könyvet szerkesztette és tervezte: Romváry Ferenc

Borítóterv: Erőss Zsolt

Korrektúra: Bujdosó Emőke, Pánics György, Takács József István

Nyomdai előkészítés: Smart Consulting Group Kft. és Bocz József

A kötetben szereplő fotókat a szerző készítette.

További fotók:

Füzi István, 300. oldal [1]

Komlós Attila, 128. 129. 470. oldal [16]

Mánfai György, 164. 174. 363. 408. 447. 448. 455. oldal [13]

ZSÖK Archívum, 55. oldal [8]

Tartalom

BEVEZETŐ	5
SZOBROK a felállítás időrendjében	19
ELTÁVOLÍTOTT SZOBROK	187
ÉPÜLETPLASZTIKÁK az elhelyezés időrendjében	193
KAPUZATOK SZOBORDÍSSZEL.....	233
KUTAK.....	253
EMLÉKMŰVEK a felállítás időrendjében.....	271
MECSEKI PIHENŐK	369
MECSEKI KILÁTÓK.....	375
ELTÁVOLÍTOTT EMLÉKMŰVEK	379
EMLÉKTÁBLÁK az utcák a-b-c sorrendjében.....	383
ELTÁVOLÍTOTT EMLÉKTÁBLÁK	481
Szakkifejezések	491
Felhasznált irodalom	491
Művész névmutató	493
Általános névmutató	496
Művek jegyzéke	499

Bevezető

A történelmi, építészeti és művészeti emlékekben bővelkedő Pécs közterületein lévő szobrászati alkotások – szobrok, épületplasztikák, emlékművek, emléktáblák – bemutatását tartalmazza a könyv.

Jelen teljességre törekvő felmérés a múltnak különböző mélységű rétegeibe enged bepillantást egy speciális művészeti terület olykor igen csak szerény, többnyire azonban nem is oly csekély, sőt némely esetben kifejezetten magas művészi rangú alkotásainak segítségével.

Kedvező fekvése miatt már ősidőktől jelentős emberi település volt a Mecsek hegység déli fekvésű, lankás domboldala. A rómaiak idején Pannonia Valeria tartomány székhelye és Sopianae a város neve. Egy újabb elmélet szerint a város római kori nevét már az 5. század elején felváltotta az öt szakrális építményre utaló, ad quinque basilicas elnevezés. Mint Quinque Basilicae, Quinque Ecclesiae, az öt templom városaként szerepel a középkori okleveles emlékekben. Ez maradt fenn a német Fünfkirchen tükörváltozatában is. A mai magyar Pécs városnév egyébként a 13. századtól használatos. Az első eredeti oklevélből való adat 1297-ből mint Peech, híven tükrözi a mai hangalakot. A szerb Pèčuj és a horvát Pècuh a Pécs városnév kései, török korból való átvételei.

A római kereszténység 2–4. századi igen jelentős művészi értékű kultikus emlékei a székesegyháztól délre eső területen feltárt temetkezési helyek, a jórészt festett ókeresztény sírkamrák. Az I. számú Péter-Pál sírkamrát, 1780–1782-ben Koller József kanonok fedezte fel és kutatta először. Eddig már 24-et tártak fel. További sírépítményeket, így a Cella trichorát 1922-ben Szőnyi Ottó és Möller István tárta fel, a Cella septichorát Gosztonyi Gyula 1938–1940-ben fedezte fel, melynek teljes feltárására 2005–2006-ban Visy Zsolt vezetésével került sor. 2010-ben Tóth Zsolt régész az egykori Rózsakert területén újabb Cella septichora alapjaira bukkant. A Szent István tér alsó részén, az egykori kaszkád helyén Fülep Ferenc 1975–1976-ban fedezte fel a 4. század végéből származó Ókeresztény Mauzóleumot. A festett sírkamra keleti helyiségében volt a pogány motívumokkal – évszak ábrázolással, akroterionmaszkokkal – díszített márvány szarkofág. A sírkamra megmaradt festményei a Péter-Pál sírkamra falképeivel mutatnak rokonságot.

A 9. században befejeződött a vándorló, nomád magyarság végleges letelepedése a Kárpát-medencében. Röviddel a magyar államalapítás és a kereszténység felvétele után, Szent István, az első magyar király 1009-ben püspökséget alapított Pécsen. A 11. században a püspökvárosban nagy építkezések kezdődtek. A legjelentősebb kétségtelenül a székesegyház építése volt, mely egy korábbi, itt lévő templom maradványaira települt. A román kori négytornyos bazilika ma már azonban csak alaprajzában, alapfalaiban, az altemplom-hajószentély hármass rendszerében és négytornyos jellegében őrzi eredeti állapotát. Gazdag 12. századból származó szobrászati emlékei, ha töredékesen is, de átvészelték a vérzivataros századokat. A két altemplomi lejárati domborművei: a teremts napjai, a bűnbeesés, illetve Sámson története, Krisztus születése, a pásztorok imádása, a napkeleti bölcsek, a betlehemi gyermekgyilkosság, a menekülés Egyiptomba, a bevonulás Jeruzsálembe, az utolsó vacsora, valamint további alakos és ornamentális – növényi és geometrikus – faragványok az országba messze kisugárzó „Pécsi Műhely” egyetemes jelentőségű plasztikai tevékenységé-

nek kiemelkedő dokumentumai. E korai szobrászati emlékek a székesegyház 19. századvégi gyökeres átalakítása, neoromán stílusban történt újjáépítése során kőtárba kerültek, későbbi korok anyagával együtt. 1951-ben Dercsényi Dezső rendezésében nyílt meg a Dóm Kőtár, majd 2000-ben a Bachman Zoltán tervezte új épületben, a Dómmúzeumban nyerte el végleges helyét a szakszerűen konzervált leletanyag. A gótika kevés számú és kevésbé jelentős emlékei mellett az 1350-es években épült Aranyos Mária kápolna feltárása során gazdag, 14. századi gótikus szoborlelet került elő Sándor Mária kutatómunkájának eredményeként. A reneszánsz stílust színvonalas szobrásmunkák képviselték Pécsen. Példa rá a székesegyház Corpus Christi kápolnájában őrzött, 1506-ban készült Szatmári pasztofórium, a mecénás püspök címerével. Szatmári György Pécs 27. püspökének romokban ma is meglévő tettyei nyári palotájának reneszánsz faragványos kövei magas szintű, helyi kötődésű szobrászati tevékenységről tanúskodnak.

Ma már a Janus Pannonius Múzeum Reneszánsz Kőtárában található a várépítő csáktornyai Ernusz Zsigmond pécsi püspök, királyi kincstárnok 1498-as évszámmal datált címerköve, mely egykoron a pécsi belső vár 1819-ben lebontott kaputornyának délre néző falába volt beépítve. Így tehát ez Pécs első, fennmaradt köztéri szoboremlékének tekinthető.

A múlt század végén az 1367-ben kappelbachi Vilmos püspök által alapított pécsi egyetem valószínűsíthető címerköve is előkerült töredékes állapotban.

A százötven éves török uralom idején a keresztény vallású őslakos magyarok kiszorultak a fallal körülvett város területéről. Egyedül a Tettye völgyében lévő, 12. században épült kis Mindenszentek templomát használhatták liturgikus célokra, közösen katolikusok, reformátusok, unitáriusok.

A 18. században a török uralom alól felszabadult város romokban hevert. A magyarság erősen megfogyatkozott. A török alatt bevándorolt görögkeleti szerbek, katolizált bosnyákok, itt rekedt és kikeresztelkedett törökök, betelepített németek vegyes összetételűvé tették az addig egységes magyar várost.

Szerény képességű helybéli kőfaragók, jórészt névtelen kismesterek elégitették ki a növekvő helyi, kezdetben szinte kizárólagosan kultikus igényeket. Közeli bányákban kitermelt, jól megmunkálható, de nem időtálló homokkőbe faragták a fogadalmi kereszteteket, védőszenteket, kút- és fülkeszobrokat, Nepomuki Szent Jánosokat, Flóriánokat, Szestyéneket, Rókusokat, Vendeleket, továbbá Szűz Máriákat, díszes kapuzatokat és címerköveket.

Az 1710-ben felállított barokk Szentháromság emlék két alkotója, a pécsi Anrath Henrik szobrász és a pécsváradi Regesz Pál kőfaragó, már név szerint ismert. Miként Franz Anton Speth, akinek a legújabb kutatások a Káptalan utca 2. számú épület kapu feletti barokk Immaculata domborművét, az egyetemi könyvtárban lévő Klimo-reliefet és esetleg még a Papnövelde utca 1. számú épület kapuzatának Szent Pál szobrát – Berényi püspök és a Káptalan kettős címerével – tulajdonítják. A barokk székesegyház nagyigényű belső szobrászati díszítése az olasz Giuseppe Antonio Sartori, valamint a neves bécsi mester, Martin Fischer nevéhez kapcsolható. Mindketten több oltárszoborral gazdagították a helyreállított székesegyházat.

A 19. században a Piacsek, Gianone és Vogl kőfaragó családok mellett már a művészi önállóságot kiérdemelt, munkásságával szinte kizárólag a pécsi püspöki székvároshoz kötődő, kalocsai születésű Bartalits Mihály szobrászi tevékenysége a jellemző. Első munkái a püspöki könyvtár polcait díszítő barokk portrészorozatot kiegészítő mellszobrok voltak. Bartalits faragta a székesegyház első apostolsorozatát, templomok homlokzatán lévő szobrokat, számos síremléket a régi budai-külvárosi temetőben, és ő készítette Pécs első világi emlékművét is.

Mindenképpen rendkívülinek tekinthető, hogy Bartalits kora egyik ritka, nagyszabású monumentális épületszobrászati munkájára kapott megbízatást Pécsen. Figyelemre méltó az is, hogy megbízója erre a feladatra alkalmasnak találta, a szobrász pedig vállalta a kihívást, és a kívánalmaknak megfelelően a 12 apostolszobor a rövid határidő ellenére el is készült. A 19.

század első felében ilyen nagyszabású egyházi feladatot Magyarországon csak az olasz Marco Casagrande kapott, Egerben és Esztergomban, Pécssett pedig Bartalits.

A korábban kizárólagosan egyházi témájú köztéri szobrászat mellett lassan kialakult a világi vonatkozású emlékek iránti igény is. 1866-ban két neves pécsi zeneművész, Amtmann Prosper és Weidinger Imre emlékét örökítették meg a Felső sétáterén. A Bartalits féle kőobeliszken a két művész portrédomborműve is látható volt egykoron.

Az épületdíszítő szobrászat azonban már korábban, a 19. század elején szakított az addig mereven egyoldalú gyakorlattal, mitológiából kölcsönözve a témát. A házörző szentek szobrai mellett megjelentek a terrakottából mintázott Apollók, Ceresek, Flórák, Jupiterek, Merkurok, és Neptunok, továbbá allegorikus figurák domborműves, vagy kerekplasztikai megfogalmazásban.

Az emlékműszobrászat országszerte elterjedt, úgyszólván a már divattá vált hagyománynak megfelelően, 1893-ban Pécssett is felállították az elsőt, négyesi báró Szepesy Ignác püspök egészalakos bronzszobrát, a baranyai származású Kiss György alkotását. Szepesy egyházi személyiség volt ugyan, mégis világi cselekedetei, a jogakadémia alapítása, könyvtár építése és gazdagítása miatt érdemelte ki elsődlegesen az utókor háláját. Magánkezdeményezésre, közadakozásból született meg Pécs első emlékszobra. Benne volt ebben a gesztusban a korábban megszüntetett jogakadémia elvesztésének keserűsége, a főiskola tényleges hiánya és a közép-kori pécsi egyetem jogfolytonosságán alapuló egyetem felállításának az óhaja.

E dicséretes kezdet után azonban közel másfél évtizedet kellett várni a folytatásra. Zsolnay Vilmos keramikus – „a fazekas” – szobrának felállítását is helyi kezdeményezés előzte meg, majd széles hatókörű országos gyűjtés követte, mely teljes egészében fedezte a szükséges pénzösszeget. Horvay János pécsi emlékszobra egyébként országos viszonylatban is az elsők között volt az ipar hőseinek emlékéllátása sorában: az építész Ybl Miklós fővárosi és a Tisza-szabályozó Vásárhelyi Pál és Bertalan Lajos szegedi szobra, illetve obeliszkje után.

Harmadikként Kossuth Lajos kapott szoboremléket Pécssett. Horvay János pécsi szobra volt a felállítás sorrendjében az 59. magyarországi Kossuth szobor! Tizennégy év telt el halála és hamvainak fényes nemzeti pompával történt hazaszállításától. A budapesti Kossuth szobor felállítására minden esetre jóval több időt vett igénybe és csak 33 év elmúltával, 1927-ben került felállításra. 1952-ben Kisfaludy Stróbl Zsigmond-Kocsis András-Ungvári Lajos Kossuth-szobor együttesét állították a Batthyány-kormányt felvonultató Horvay-féle monumentum helyére, és azt csoportokra bontva Dombóváron állították fel újra. A fővárosban a Kossuth tér nagyléptékű átalakítása során 2014-ben visszahelyezték az eredeti szobrok időtálló kőbe faragott hiteles másolatát. A tervek szerint a Kisfaludy Stróbl-féle együttest pedig Esztergomban, a Prímás sziget csúcsán állítják majd fel.

1896-ban a Pécsi Nemzeti Színház homlokzatára került Vörösmarty Mihály, Erkel Ferenc, Csiky Gergely, Szigligeti Ede és Kisfaludy Károly pyrogránit mellszobra, több más allegorikus szoborral egyetemben.

Az emlékműszobrászat a századforduló sajátos műfajának számított. Általános jellemzője volt a szobor felállítására körüli hosszantartó huzavona. Tekintélyekből álló szoborbizottságok alakultak, ezek azután gyűléseztek, indítványoztak, hazafias szólamokat hangoztattak, felhívást fogalmaztak, végül pedig gyűjtőíveket bocsátottak közre. S ami a legfontosabb, művészeti kérdésekben döntöttek, pedig ehhez nem igen értettek. Ha eleinte kevés volt az összegyűlt pénz, akkor tovább folytatódott a sokszor évekig, évtizedekig is elhúzódó gyűjtőkampány. Amikor már közel megfelelő összeg állt rendelkezésre, következett a tulajdonképpeni érdemi munka, mely a helyszín kiválasztásával és a pályázat kiírásával kezdődött. Szakmán belül pedig ádáz küzdelem folyt egy-egy jelentős, pénzes pályázat körül. Mindenkinek megérte a buzgólkodás, mert a vázlatlatterve olykor még a sokadik helyezett is pénzdíjazásban részesült. A megbízatás elnyerése, különösen a kivitelezés elvállalása az erkölcsi sikeren túlmenően

pedig jelentős anyagi előnyt jelentett. A szerencsés pályadíjnyertes ekkor a zsűri-bizottsággal került szembe. Néha évekig tartó, késhegyig menő harc folyt a két fél között. A bizottság tagjai – helyi potentátok, hivatali tekintélyek, szobrázskollégák – együttesen igyekeztek a saját, sokszor azonban egymásnak is ellentmondó elképzelésüket a szobrászra erőltetni, a konvenció és átlagizlés jegyében. Szobrász legyen a talpán, aki ilyen körülmények közt is érvényesíteni tudja saját akaratát, győzi erővel, győzi megfelelő ellenérvvel és kellő erkölcsi-akarat, no meg anyagi kitartással! S ha elkészült végre a szobor, megkezdődött az elszámolás körüli újabb huzavona. Mivel a költségek már a századfordulón is fokozatosan emelkedtek, tovább folyt az alkudozás. A szobrász igyekezett maximális anyagi igényeit érvényesíteni, a bizottság pedig igyekezett a költségekből minél többet lefaragni. Ekkor már a szobrász került némi lépéselőnybe, a szoborbizottságot pedig sürgette a felettes hatóság és a határidő. S ha kevés volt a rendelkezésre álló összeg, újabb gyűjtést kellett kezdeményezni. Ha pedig netalántán több pénz gyűlt össze a kelleténél, az szinte megoldhatatlan problémát jelentett. Mert mi legyen a felesleges pénzzel? Másra nem volt fordítható, hiszen az adományozók azt a szoborra adták. Visszaadni? De kinek? A gyűjtőív alapján? Ez természetesen lehetetlen. Így valami közbülső megoldást kellett kieszelni. Sok hazai köztéri szobor, így a pécsi Kossuth-szobor is, ekkor kapott díszes kő és vaskerítést, a fennmaradt összeget célszerűen felhasználandó. Ilyen körülmények között nem csoda, hogy huszonegy év kellett a Szepesy, tizennégy a Kossuth és „mindössze” hét év a Zsolnay-szobor felállítására.

Ezután évtizedeken keresztül csak igen kevés köztéri emlékszobrot helyeztek el Pécsen. 1945-ig mindössze Zrínyi Miklósnak, Szigetvár hős védőjének (Ferenc József ledöntött mellszobrának a helyén), valamint Heim Pálnak és Scipiades Elemérnek, az orvosgyetem két neves professzorának állították fel a mellszobrát. Gutenberg kerámia büsztje a Pécsi Irodalmi és Könyvnyomda Rt. Munkácsy-utcai székházának sarokhomlokzatára került. Szent Flórián, Assisi Szent Ferenc és Keresztelő Szent János tiszteletére állítottak még szobrot ebben az időszakban. Megjegyzendő, hogy ekkor számos, I. világháborúval kapcsolatos emlékmű készült.

A jelenlegi szoborállomány jelentős hányada 1945 után került felállításra. Történelmi személyiségek, a közélet, a művészet és a tudomány jeles képviselői kaptak egészalakos, vagy mellszobrot. Így Dózsa György, Petőfi Sándor, (egészalakosat és mellszobrot is), Hunyadi János, Radnóti Miklós (kettőt is), Kőrösi Csoma Sándor, Janus Pannonius, Pollack Mihály, Kodály Zoltán, Ady Endre, Doktor Sándor, Csontváry Kosztka Tivadar (egészalakosat és mellszobrot is), Babits Mihály, Liszt Ferenc és August Šenoa, továbbá Leonardo da Vinci, valamint Lenin és Komarov.

A rendszerváltás után többek között a 13 Aradi Vértanú, Babits Mihály, gróf Batthyány Kázmér, gróf Batthyány Lajos, a mártír Brenner János, Csorba Győző, Eck Imre, Erzsébet királyné, Mahatma Gandhi, József Attila, Kálvin János, Nicolaus Lenau, Keresztes-Fischer Ferenc, Kerpel-Fronius Ödön, Kitaibel Pál, Mátyás király, Opris Péter, Perczel Miklós, Princz Gyula, Romhányi György, Simonyi Károly, gróf Széchenyi István, Szentágothai János, gróf Zichy Gyula és Deák Ferenc.

A kiemelkedő személyiségek egyéni megjelenítése mellett számos emlék állítódott a mindennapok névtelen hőseinek: a szén- és uránbányásznak, korábban a fazekasság mind az öt tevékenységi körének, majd a régészetnek, a kosárlabdának, a táncoló és a játzó gyerekeknek, nem utolsósorban pedig a vonzó női testnek, a legkülönfélébb módon nevesítve: Napbanézőnek, Pihenőnek, Támaszkodónak, továbbá kedves állatfiguráknak. Olykor a mitológia eszköztárából választva a témát: Prometheusz, Niké, Pénélopé, Kurosz, Keltaur (a kentaur és a kelta ősök nevének egybegyűrésével), vagy éppen a Komédia-Tragédia ősrégi ellenpárját megidézve. Az emlékműszobrászat mellett egyre inkább teret kapott a zsáner, és a díszítőszobrászat egyéb válfaja.

A kezdeti időkből még magától értetődő volt, hogy a kisebb jelentőségű szobor készítője a helybéli mesteremberek köréből került ki. A 19. században mindössze Bartalits mun-

kássága emelkedett messze az átlagos fölé. A sírszobrok, a házörző szentek és az útszéli fogadalmi kereszték helyi, vagy környékbeli nyersanyag felhasználásával természetszerűleg itt helyben készültek.

Az első három köztéri emlékszobor alkotói is még helyi kötődésűek voltak, ezért is kapták éppen ők e nem kis erőpróbát jelentő megbízatásokat. Kiss György (Szepesy) a Baranya megyei Szászvár szülőtte, Horvay János (Kossuth, Zsolnay) pedig tüke pécsi volt, mindketten innen kerültek fel később a fővárosba. Azonos volt az indulásuk, pécsi mecénások áldozatkész segítőkészsége tette lehetővé akadémiai tanulmányaik megkezdését, sikeres elvégzését, s kezdő művész korukban megbízások formájában továbbra is megfelelő támogatást kaptak tőlük. Hasonlóan jelentős helyi támogatásban részesült korábban a Pécssett 1833-ban véglegesen megtelepedő Bartalits Mihály is.

A kőfaragó-kőszobrászok mellett a 19. század végétől kezdve egyre jelentősebb szerepet kaptak a Zsolnay gyárban foglalkoztatott művészek: Klein Ármin, Apáti Abt Sándor, Mack Lajos és Mayer Ede, a későbbiekben K. Nagy Mihály, Sinkó András és Szomor László. A Zsolnay gyárban készültek reneszánsz előképek után azok a színes majolika tondók is, amelyek még ma is számos ház és középület falán díszlenek.

A két világháború közti időben azonban már jóval kevesebb szerep jutott az alkotók kiválasztásában a személyes tényezőknek. Megbízó és megbízott között ekkor már megszakadt a közvetlen kapcsolat, később az igényt felvető és a megbízó személye is különvált. A helybeliek foglalkoztatása ekkor már nem volt számottevő. Kőszeghy Gyula, K. Nagy Mihály, Sinkó András és Bársony György egy-egy szobor erejéig élvezhette csak a helybeli ismertség, az itt élés előnyeit. A szobrok sorsa ekkor már nem elsősorban a Városházán dőlt el, hanem egyre inkább a minisztériumokban. A jelentős feladatokon jószerivel már az ismert, mindenkori vezető fővárosi művészek osztozhattak.

Tíz évvel a világháború befejezése után, 1928-ban avatták a pécsi központi temetőben K. Nagy Mihály hősi emléket és körötte a közadakozásból létesített múkő sírokat. A Dunántúl 1927. április 10-i száma hírt adott arról, hogy *638 síremlék már elkészült, további 443 pedig folyamatosan készül. Nemes gesztusra vall, hogy a halálban már megbékélten, nemzetiségre való tekintet nélkül magyarok, osztrákok, németek és horvátok, valamint szerbek, oroszok és olaszok együtt nyugosznak a hősök temetőjében.*

A városvezetés azonban ennél egy reprezentatívabb hősi emléket akart. 1927-ben két alternatíva merült fel: hősök emlékoszlópa, vagy hősök temploma.

Előzmények: Budapesten 1914-ben alakult meg a Hősi Emléket Megörökítő Bizottság, a HEMOB. 1917-ben törvény tette kötelezővé hősi szobrok felállítását, emléktáblák elhelyezését. 1922-től már újabb szervezet, a Képzőművészeti Tanács Hősi Emlékműtervek Bizottsága vette át a kezdeményezést, ezzel újabb lendületet kapott a lassan megvalósuló hősi emlékmű-program.

Rendkívül tanulságos nyomon követni hírlapi tudósításokon keresztül a két világháború közti időszak legnagyobb volumenű, végül is fiaszkóval zárult pécsi emlékmű-állításnak, tulajdonképpen szobrászati vállalkozásnak a történetét. A Dunántúl c. helyi napilap ugyanis rendszeresen tudósított az események állásáról:

1929. július 28. *A pécsi hősök emlékművének ügye a megvalósulás stádiumába jutott.*

1930. június 18. *Az alsó sétaterre, a jelenlegi szökőkút helyére kerül a pécsi hősök emlékszobra.*

1930. december 7. *Rövidesen összeül a szoborbizottság és országos pályázat kiírásáról dönt.*

1930. december 31. *A tervpályázatot a pécsi hősök emlékművére 1931. március 30. határidővel írják ki. Kikötés az, hogy első osztályú fagyálló mészköből legyen és kb. ezer pécsi hősi halott nevét meg kell rajta örökíteni. Csak a mérnöki kamara tagjai vehetnek részt a pályázaton. Az illetékes körök nem a figurális, hanem az architektonikus megoldást szorgalmazzák.*

1931. január 6. *Figurális, vagy architektonikus legyen-e a pécsi hősök emlékműve?*
1931. január 22. *A pécsi hősök emlékművére nemcsak építészek, hanem szobrászok is pályázhatnak. Döntöttek a zsűri összetételéről: Tagjai: a polgármester, a polgármester helyettese, a mérnöki hivatal vezetője, a mérnök- és építészegylet pécsi osztályának egy tagja, a mérnöki kamara egy tagja és a képzőművészeti tanács két tagja.*
1931. április 20. *Három alapeszme: az elesett magyar hősök példátlan tragikumja, az egyéniékből összessé váló kegyelet és a Trianon elleni tiltakozás megörökítése lehet a művészi probléma szorosan vett belső tartalma, tárgya.*
1931. május 23. *Nyolcvanhat szobrász és építész pályázik a pécsi hősök emlékszobrára.*
1931. június 4. *A zsűri egyhangúlag Weichinger Károly építész és Ohmann Béla szobrászművész közös munkáját fogadta el kivitelre.*
1931. június 7. *A zsűri döntésével ellentétes közvélekedés leginkább elutasító hangjának is fórumot teremtett a Dunántúl: Az elfogadott pályaterv egy monumentális gyufaskatulya, élére állítva. A tetején egy megmerevedett katona pihen, olyanformán, mintha a Burg előtt őrsváltás közben érte volna az a szerencsétlenség, hogy minden átmenet nélkül a pécsi hősi gyufaskatulya tetején kelljen folytatnia földi pályafutását. De vigasztalásunkra legyen mondva, ebből a katonából semmi sem fog látszani, ha az emlékművet valóban felállítják. A mű semmit sem fejez ki abból a soha el nem hunyó tiszteletből, amellyel hősi halottaink emléke előtt állunk. Alkotója mit sem tud arról a pokoli fergetegről, amely annyi életet elsöpört. Nincs ebben a gipszskatulyában sem lelkeség, sem lemondás, sem bizakodás. A kiállítás közönsége egyhangú elképedéssel nézte ezt a pályamunkát és szinte szervezeten alakult ki a vélemény: ezt a szoborművet nem szabad Pécsen felállítani. Ez a pályamű nem méltó az elesett hősökhez és nem méltó Pécshez. Sőt nem méltó a bíráló bizottsághoz sem.*
1931. június 10. *Az újság közli a zsűri írásos állásfoglalását: Az építészeti keretbe egyszerű, de monumentális módon magas piederstábra helyezi el a hősi emléket szimbolizáló plasztikát. Ez utóbbi egységesen és szervesen olvad bele a monumentális architektúrába. A pályamű minden oldalról nézve komoly és méltóságteljes. Olyan megoldást nyújt, amely méltóképpen önti művészi formába azt a gondolatot, melyet kifejezni hivatott. Ugyanezen újságcikk közli Perr Viktor élesen sarkított ellenvéleményét is: A beérkezett pályaművek lehetnek abszolút értékű művészi alkotások, de egy bizonyos célt kell, hogy szolgáljanak. A cél és a várakozás tárgya nem lehet szentimentális búcsúzkodás, sem hajrás csatajelenet, sem állapotos megdicsőülés, sem női aktokkal való brüllözés, sem sablonos oroszánvicsorgás. De épp úgy nem lehet [...] a halálnak apatikus, passzív tudomásulvétele sem [...] Ebben a pályaműben semmi sincs a hősből. Ezt az emlékművet bármelyik békés kórházban a legpolgárabb vakbélgyulladás következtében elhunyt baka sírjára is fel lehetne állítani. A hősök - holtak és élők - emlékművétől elvárjuk annak művészi kifejezését, hogy hősi halottaink a mai helyzet dacára sem hiába haltak meg. Ki kell fejeznie a hadviselt élők áldozathozatalát is. A holt és élő hősök iránti kegyeletre és hálára kell hangolnia a szemlélőt. A hősök emléke ne legyen kőbe merevített, semmitmondó frázis [...] hanem felemelő érzéseket és akarásokat ébresztő figyelmeztetés. Ez a rendkívül szarkasztikus hangvételi tiltakozás tulajdonképpen a lényegre tapintott, érzékeltetve a hősi emlékek sajátosan specifikus problematikáját, feltárva a hősi emlékmű-program számos negatívumát.*
1931. június 17. *Tekintettel arra, hogy a zsűri döntése megfellebbezhetetlen, a döntés így sajnos véglegesnek mondható és az elfogadott pályamű kivitelre is kerül. Hozzáfűzi még a cikk írója, hogy a pályadíjnyertes művészek más helyen kívánják az emlékművet felállítani! A közvélemény indulata azonban nem csitult, az ellenállás tovább gyűrűzött, és hamarosan megtalálta a megfelelő támadási felületet.*
1931. november 13. *Pénzügyi és gazdasági viszonyok akadályozzák az emlékmű felállítását!*
1932. január 17. *Visnya Ernő, a Pécsi Takarékpénztár nagytekintélyű elnökigazgatója a kö-*

vetkezőképpen vélekedett erről a Dunántúlban, hogy *ő a szakértőkkel szemben bizalmatlansággal viseltetik és kijelenti: az első díjra érdemesített pályamű nem fog soha kivételre kerülni!*

1932. február 17. *A pécsi hősök emlékmű-alapjának terhére építsék meg a hadirokkant hősök házát!*

1932. március 9. *A hősi emlékmű felállítására benyújtott indítványt levették a napirendről.*

1932. május 29. *Átdolgozzák a pécsi hősök emlékművének szobrászati képét.*

1932. december 16. *Az első pályázat 86 000 pengős költségvetési irányzatából 40 000 pengőt az anya és csecsemővédő otthon építésénél használtak fel (volt Stefánia Szövetség, Vargha Damján utca 2.).*

1932. december 28. *Ohmann és Weichinger újabb terveket készítettek három alternatívában*

Az évek során kiderült, hogy a kizárólagosan architektonikus megoldást sugalló legelső elképzelés elvont formanyelve lett volna a helyes megoldás a mimetikus kifejezési mód unos-untalan ismételt közhelyes, elcsépelet frázisai helyett. Szinte megoldhatatlan feladat olyan optimista kicsengésű, lelkesítő emlékállítás annyi véráldozat, egy elbukott élet-halálharc, az ország szétdarabolása után a heroikus küzdelemben életüket vesztett katonáknak, hadirokkantaknak, hadiárvának, a túlélőknek és az utókornak olyan pozitív kicsengésű emléket állítani, amely a gyászt meghaladó fennköltebb érzelmekre hangolja a túlélőket, az életben maradt veszteseket.

Pro és kontra nagy indulatokat kavart az emlékmű ügye. Az ellentétek csatájában ezúttal a közvélemény győzött, mely nem tudott belenyugodni a zsűri ellentmondást nem tűrő döntésébe. A tekintélyvel mégsem esett csorba, a városatyák és a korszak reprezentáns művészei meghátrálni kényszerültek ugyan, de az fel sem merült, hogy más kapja a megbízatást! A város közvéleményében határozott ellenállást kiváltó emlékműterv így végül is megbukott.

A város vezetése más hasznos célra fordította a korábban hősi emlékre szánt igen csak jelentősnek mondható maradék pénzüsszeget. 1932. június 5-én felavatták a Széchenyi téren a 19-es és 52-es két pécsi ezred bronzdomborművét. A pécsi hősök emlékműve ezzel véglegesen lekerült a napirendről. Ezt megelőzően, 1931-ben avatták fel a szerb megszállás alóli felszabadulás emlékére az Örökmécses, melynek támfalába helyezték el 1939-ben a pécsi 8-as huszárok bronzdomborművét. 1933-ban a köztemetőben megépült a Szent Mihály arkangyal tiszteletére emelt, ifj. Nendtvich Andor és Weichinger Károly terve szerint épült temetőkápolna.

A sűrűsödő háborús események miatt nem valósulhatott meg az a terv sem, amiről a Szépművészet 1944. júniusi száma tudósított: *A Kultuszminisztériummal közös költségen rendelkezte meg a város Janus Pannonius nagyméretű szobrát, N. Kovács Mária szobrászművésztől. Surányi Miklós író, valamint Erdélyi János, Pécs 18. századi vezetője és Lákóczy Mihály első pécsi polgármester (Bécsben a város teljhatalmú megbízottja, ágense) szobrának fele költségét vállalta magára a kultuszgkormányzat. Javasolták továbbá, hogy Szent Mór pécsi püspöknek, Alsáni Bálint bíborosnak, Klimó György püspöknek, Özsébnek, a pálos rend megalapítójának és Fráter Györgynek, a rend nagy alakjának, Péter királynak, a dóm alapítójának állítson szobrot a város. Megrendelték egyúttal Pátzay Pál: Nővérek c. szobrát, mely egyedül a tervezettek közül 1946-ban felállításra került. A többi elvitte a háború. Janus Pannonius szobrát, Borsos Miklós alkotását pedig 1972-ben avatták fel.*

1948 után teljes erőátcsoportosulás és súlypontátváltás következett be a művészeti közéletben is. A centralizálódás fokozódott, a központi irányítás teljessé vált. A vidék még a formális döntés jogát sem élvezhette. A pénzek elosztása jórészt a központi keret terhére történt, a helyi erőforrások alig voltak számottevőek. Később rendelet biztosította, hogy a beruházások 2%-ét az építkezéshez kapcsolódó művészeti alkotások céljaira kell fordítani. Ez

a gyakorlatban egyébként oly merev, mechanikus elosztási rendszer egy nagyszabású terv részeként, egy városrész komplex tervezése-kivitelezése esetén jelentős eredményhez is vezethetett. Példa rá az 1955-ben kezdődő nagyszabású építkezés Pécs nyugati városrészében, a mai Uránvárosban. 1960 táján, az új városrészben jó néhány szobor került felállításra, számos épületplasztika a házak homlokzatára, valamint több sgraffito és mozaik közintézmények főként belső terébe. A szerény külső megjelenésű, hagyományos téglatechnológiával készült, egymással könnyen összetéveszthető épületek egyénítését szobrászati alkotással vélték elérni. Pécs új városrészében később már a panelházak színezése révén igyekeztek az ismétlődő építészeti elemek okozta monoton egyhangúságot feloldani.

A hatvanas évek elején a Művelődésügyi Minisztérium a közterületi szobrok és emlékművek felállításának 5 éves terve keretében egy országos szoborigény felmérést kezdeményezett a szoborelosztás tervszerű összehangolása és a költségvetési fedezet megfelelő elosztása érdekében. A város akkori 5 éves szobortervéből azonban nem valósult meg semmi. A későbbi évek során a megyei és városi vezetés saját szoborprogramja, mely egy-egy feladat megoldására összpontosított, már sikeresebbnek bizonyult. Számos szobor és emlékmű létesítése köszönhető az öntevékeny helyi kezdeményezésnek, melynek anyagi fedezetét központi keret igénybevétele mellett közsegfejlesztési alapból biztosították. 1975-ben, egy évtizedes csúszással került felállításra a 30. évfordulóra elkészült pécsi felszabadulási emlék, mely a helyi társadalmi erők összefogásának eredményeként, közadakozás révén született meg. Makrisz Agamemnon művészi színvonalú Niké című alkotása túlélte a rendszerváltást, a társadalom túlnyomó többsége megnyugvással fogadta az emlékmű „átkeresztelését”, az örök emberi szabadságot jelképező alkotás általános érvényű megjelölését.

A Pécssett élő művészek részesedése a helyi szobrászati és murális feladatok megoldásában a decentralizálás kezdetleges állapotának függvényében ugyancsak mérsékeltnak volt nevezhető. A kezdetben igen csekély számú helyben készült köztéri alkotás jelentős hányadát sem központi megbízatás eredményezte: Rétfalvi Sándor egyházi és magán-, Bocz Gyula magánmegrendeléseknek tett eleget; Kígyós Sándor és Kertészfi Ágnes a siklósi szimpozion beton-programjához kapcsolódóan készített egy-egy köztéri alkotást (miként a japán Amemija Issei), míg Kígyós szoborkiállítás alumínium plasztikája a Pécsi Nyári Színház rendezvényéhez kötődő szabadtéri szoborkiállítás kapcsán került felállításra és maradt is fenn a kiállított művek közül egyedülként.

A rendszerváltás után sok minden megváltozott. A központi irányítás egyre súlytalanabbá vált, a nagyhatalmú Képzőművészeti Lektorátus szerepe egyre zsugorodott, míg végül teljesen megszűnt. Egyúttal parttalaná vált a helyzet, minden kontroll nélkül megnyíltak a kiskapuk, a már korábban is létező tendenciák még inkább felerősödtek. Ugyanis a személyes kapcsolatok már a múltban is érvényesültek. Havi fizetéssel alkalmaztak például „udvari szobrászt” az egyetemen. Így szerény képességű amatőr mesterember örökíthetett meg egyetemi hírességeket.

Pécssett azonban ma sincs megbízható szobor- és emlékműkataszter. Pedig a város közterein nem kis számban magán, vagy cégtulajdonban lévő alkotásokkal is találkozhatunk. Néhány kiragadott példa: Rétfalvi Sándor Havihegyi Korpusza, mely a Pécsi Püspökség 1x1 méteres területén került felállításra, a püspökség tulajdona. Bacchusa köztéren, a Somogyi Pincészet előtt áll, a borász cég tulajdona. A Hauni színháza előtt áll Bocz Gyula Csillagok című kompozíciója a Villányi Szoborparkból került a pécsi cég tulajdonába. A sor még tovább folytatható.

Pécs közterületi szoborállománya tulajdonképpen nem túlzottan számottevő, jó részük az elmúlt évtizedek során keletkezett. A 18–19. századi emlékek egyre csökkenő száma, a szoborművek múló élettartama, romló állaga elsősorban a gyenge minőségű környékbeli kőanyagok rovására írandó, de a régi városrészek szanálása, valamint az emberi közöny és gondatlanság, olykor pedig a barbár pusztító szándék is szerepet játszik a múltbeli emlékek

sajnálatos megfogyatkozásában. Sok esetben azonban még a feltétlen elvárható hivatalos tördés is késik, vagy teljesen elmarad.

A szobrászati emlékeknek a város területén való elhelyezkedése, szóródása is egyenlőtlen képet mutat. Míg a történelmi belső városmagban gyakori az előfordulásuk, addig az új városrészekben, az új lakótelepeken igen kevés a köztéri alkotás. Ez alól egyedül az Uránváros a kivétel. Valamiféle telítettségről, egyfajta befejezett állapotról tehát nincsen szó, ugyanis számos lehetőséget kínál még a város. Sok-sok tér, utca, vagy intim park szinte sugallja, hogy oda megfelelő művészi alkotás kerüljön. A lakótelepeken a sokfelől odaköltözött, környezetükkel most barátkozó, tájékozódásában az 'első utca, második ház, harmadik lépcsőház, negyedik emelet' ismeretég eljutott emberek idegenként kerülnek beköltözésük után a 'minden és mindenki egyszerre új és idegen' rideg tényével szembe. Egy műalkotás, legyen az szobor, zománckép, kerámiafal, díszkút, vagy akár az utcák névadójára vonatkozó, adatközlő emléktábla, miként a frissen telepített serdülő fák, zöldellő bokrok és színpompás virágágyak, a feloldódást, az eligazodást, a megnyugvást segítik elő. A környezetet vonzóbbá tevő, az ott élőket, vagy az oda látogatókat gazdagító, egyúttal közérzetüket, izlésüket, tudatukat is formáló műalkotások elhelyezésének számos formája és lehetősége kínálkozik még.

A rendszerváltás után, megelőzve a jogos sérelmek nyomán fellépő parttalan rombolást, a kommunista múlt negatív szereplőinek szobrait, emlékműveit részben eltávolították a köztetekről. A budapesti szobrokat, emlékműveket a fővárosban kilakoltatták a köztetekről, és egy e célból kialakított retró-emlékparkban állították fel újból. Örök mementóul, mintegy óvó figyelmeztetésként, az elmúlt évszázad ideológiai agymosásának eszköztárát piedesztálra állító, prominens személyeit megörökítő alkotásokat szimbolikusan karanténba zárva, ez által is a torz eszmék tagadását hirdetve. Míg 1956-ban a népharag a gyűlölt diktátor, Sztálin szobrát ledöntötte és ízekre szaggatta, addig az Antall-kormány a tragédiához vezető eszme pellengérré állítása mellett megadta a műalkotásnak, a szobrok alkotóinak megjáró tiszteletet. Így Pécssett, Krassó György a pártszékház mellett álló Lenin szobor ledöntésének céljából szervezett performance-át Bencsik István szobrásznövendékei közelharc árán akadályozták meg. Korabeli felvételt tanúsítja, ahogy a szobor posztamensén, fent a magasban Böszörményi István szobrásznövendék viaskodik Krassóval, megakadályozandó a szimbolikus szobordöntés teatrális kísérletét. Ezt követően az önkormányzat Vlagyimir Iljicsset, megelőzve az indulatok felkorbácsolását, szakszerűen, de kevésbé látványosan a közteterről eltávolította.

Emlékszobor ideológiai indíttatású, szándékolt megsemmisítésnek egyébként két korábbi pécsi példája ismert. 1944-ben a nyilasok törték össze a Szociáldemokrata Párt pécsi székházának és a Munkásotthonnak az udvarán 1905-ben felállított Ferdinand Lassalle műkő szobrát, míg az egyházi iskolák államosítása után a Notre Dame apácázárda parkjában álló Fourier Szent Péter mészke szobrát a hatalomra került radikális szélsőbal távolította el.

1945 után a 48-as téren álló Országzászlót irredenta emlékműnek nyilvánították, és nyomtalanul megsemmisítették. Hasonló indokkal távolították el a Magyar Hiszekegy szerzőjének, Papp-Váry Elemérnének az emléktábláját, egykori lakóházának faláról.

A „hatóságilag nem tiltott, hanem tűrt, vagy támogatott” rombolás 1945 után a Zsolnay Mauzóleum szinte teljes szétverésével kezdődött meg Pécssett. Még a Zsolnay család földi maradványait sem kímélte a barbár pusztítás. A 21. század fordulóján kezdődött csak meg a helyreállítás, az emlék szakszerű restaurálása, megszüntetve az építmény évtizedes romos állapotát, helyreállítva annak megközelítőleg eredeti állapotát. Az épületbelső és környezetét egyaránt megújították, és az idegenforgalmi szempontból is jelentős építményt 2010 után látogathatóvá tették.

Szomorú példája a szándékos hatósági oda nem figyelésnek a belváros közepébe benyúló Kálvária 1812–1814 között épült városképi jelentőségű szakrális épület-együttes lepusztulásának története. 1945 után a Kálvária állapota egyre romlott, a gondnoki lakást is

lebontották. 1970-ben betörték a kápolnába és szétverték annak berendezését. A külső Szent-sír-barlangot sem kímélte a romboló szándék, Bartalits Mihály halott Krisztusa, és a térdeplő Bűnbánó Mária Magdolna szobra végérvényesen megsemmisült. 1990-ben megindult a Kálvária újjáépítése. 1994. szeptember 10-én szentelték fel szakszerű helyreállítás után a kápolnát, valamint a stációépítményeket, az öntöttvas stációképeket.

1990 körül Makrisz Agamemnon Niké szobrának talapzatáról ismeretlenek eltávolították a „felszabadulás” évszámát, ezzel megszűnt a fél évszázados szovjet megszállásnak emléket állító utalás. Remény szerint a görög mitológia győzelem istennőjének szobra a jónak a gonosz feletti győzelmét, az ember jövőbe vetett hitét, az örök emberit hirdeti. Ezért is maradhatott fenn a művészi, egyúttal városképi szempontból is jelentős alkotás.

A 48-as téren álló Munkásmozgalmi emléket, a rajta lévő öt emléktábla fokozatos megcsonkítása után, 1996-ban sikerült részlegesen megszüntetni, és a helyén Országzászlót állítani. A téren korábban már ott lévő, 1935-ben felállított, Gosztonyi Gyula építész tervei alapján készült Országzászló sugallta az ötletet.

2012-ben pedig az Önkormányzat távolította el a Bábaképző Intézet egykori igazgatója, 1918-ban a Nemzeti Tanács elnökének, Pécs Magyarországtól való elszakítását szorgalmazó Doktor Sándornak a szobrát.

Megalapozatlan életveszélyre hivatkozva, tehát nem ideológiai megfontolásból távolították el a zárdatemplom oromzatának két sarkáról Bartalits Mihály Keresztelő Szent János és Szent János apostol szobrát, valamint a Széchenyi téri, egykori Pécsi Takarékszövetkezet homlokzatáról a két nőalakot.

Egy közterületre kikerülő műalkotás a befogadó közösség számára legtöbbször az újdonság erejével hat. Olykor súlyos értelmezési zavarok is adódnak, sokakban eleve ellenérzést vált ki egy szobor, egy emlékmű, különösen akkor, ha nem a megszokott megjelenítési formát választotta a művész. Nincs ebben semmi különös. A művészetek története a stílusváltások története is egyúttal. Erre azonban nincs mindenki felkészülve. Értetlenkedik, ha szembe találja magát egy számára ismeretlen, idegen formával. A művész természetesen igyekszik korszerű eszközöket igénybe venni, a sablonokat félretéve újítani, mondandóját a ma emberének nyelvén kifejezni: oldani a konzervatív beidegződést, korának adekvát művészi formáját kimunkálni. Ha túl merészen szakít a hagyományokkal, az sokszor konfliktushoz vezet, ugyanis nem mindenki nyitott az újdonságra, az új kifejezési eszközökre. Ha előképzettség nélkül szembeesül egy számára értelmezhetetlen, gondolkodásra készítő alkotással, a hibát nem magában, hanem a műalkotásban keresi. Vonatkozik mindez a naturalistától eltérő stílusbeli megoldásokra, valamint a 20. századi izmusoktól érintett valamennyi irányzatra egyaránt.

Figurális szobrok mellett haladva a korról, nonfiguratív plasztikák, sőt mobil szobrok is egyre inkább közteret nyernek. Amikor a szobrász ’mondjuk’ egy hőerművet, annak tevékenységi körét kell, hogy megjelenítse, az antropomorf ábrázolásmód helyett (Prometheusz), kénytelen absztrakt eszközökhöz nyúlni és a szokás hatalmának engedve, a befogadás megkönnyítése érdekében egyfajta elnevezést adni a nonfiguratív plasztikának. Miként az esetek többségében a térplasztikák alkotói, akik ugyancsak a könnyebb megközelíthetőség érdekében címkézik plasztikájukat. Vagy emléket állítva a szocialista városépítészetnek, egy másfél-szobás panellakást mintázó, találon 37 m²-es címmel ellátott színes köztéri alkotással. A Jókai téri egyfajta ülőbútorként is funkcionáló térplasztikák is szemléletváltást példáznak. A stíluspluralizmus bármennyire is szokatlan, újszerű még nálunk, de a nemzetközi trendeknek nagyon is élő vonulatába sorolandó. Egyúttal ízlésformáló szerepet is betölt. Ezáltal igencsak jelentősnek mondható a köztéri szobrok esztétikai nevelő hatása. Sokan a köztéren felállított szoborral szembeesülve találkoznak egyáltalán műalkotással. Egyúttal szinte észrevétlenül, de akarva-akaratlanul is részeseivé válnak a művészet sokszínűségéből fakadó, az alkotóművész egyéniségének, felfogásának, stílusbeli irányultságából fakadó, a különböző

szintű ábrázolásmódok egymás mellett élő pluralizmusának. Ami vagy felkelti érdeklődését, vagy csak úgy elmegy mellette, tetszik neki vagy nem, de a lényeg ez esetben is az, hogy a műalkotás ott van és nem megkerülhető, gondolkodásra, véleményalkotásra késztet és akaratlanul is érzelmeket vált ki.

A történelmi időkre visszatekintve megállapítható, hogy a kezdetek kezdetén, a termékenység megjelenítésének igényével létrejött plasztika jószerivel az emberiséggel egyidős. A Willendorfi Venustól, a prehisztórikus koroktól immáron évezredekkel távolodva, a görög kultúra az istenségek antropomorfizálásával az emberábrázolás legmagasabb csúcsára jutott, amely szellemi igényesség, bár egyre halványulóan, de tovább élt a római korban, míg a „sötét” középkor kezdetén búvópatakként egy időre háttérbe szorult. A kereszténység elterjedésével azonban a transzcendens világkép általánossá válása jobban elérhetővé válhatott földi példák emberképű értelmezésével, az evilági lét könnyebb felfoghatóságával. A szobrászat ismét szabadon szárnyalt.

Magyarország több mint 1100 éves történetében, némi fáziskéséssel ugyan, de az európaihoz hasonlatos folyamatok játszódtak le. A kötet szerzője a pécsi szobrászati emlékek összegyűjtésére, bemutatására és közzétételére vállalkozott. Így a korai, még oly szerény megőrződött emlék számbavételén túl is a köztéri szobrászaton, mint jelenséget szemlélteti, egyúttal művészi értékén túl annak társadalmi jelentőségére is igyekszik rámutatni. Emlékszobrot általában történelmi nagyságoknak, a szellem legjobb képviselőinek, feltalálókknak, tudósoknak, művészeknek, köztük is leginkább íróknak, költőknek, festőknek, szobrászoknak, és új jelenségeként, névtelen munkásoknak állítanak. Pécssett – miként másutt – az országosan is kiemelkedő személyeken kívül a helyi közélet, a gazdaság jelesei is részesültek ebben a megérdemelt kitüntetésben. Elég csak Zsolnay Vilmos emlékszobrát megemlíteni. Az emlékművek azonban nem az egyes személyeknek szólnak, hanem történelmi eseményeknek, a sok emberáldozatot követelő háborús hősöknek, Pécs régmúlt honvédőinek, az I. és II. világháború, az 56-os forradalom és szabadságharc hősi helytállóinak és áldozatainak, valamint a munka hőseinek, a harcterek mellett a veszélyes bányamunka hősi halottainak állítva maradandó emléket.

Az emléktáblák már sokkal tágabb kört érintenek. Itt is érvényesül az országos ismertség, de emléket állítottak a helyi közösség életében szerepet játszó néptanítóknak és egyetemi tanároknak, városvezetőknek és politikusoknak, továbbá nagyszerű muzsikuskoknak és íróknak és költőknek, festőknek és egyszerű munkásembereknek egyaránt, mindazoknak, akik a helyi közösséget szolgálták tudásukkal, emberségükkel. Példájuk követésre buzdít, nevük mindennapi kimondása azt is célozza, hogy soha ne feledkezzünk meg azokról, akik a közért cselekedtek és annak jobbításáért áldozták életüket.

Egy város a lakóinak az itt élhetést, a helyben maradást biztosítja, benne az építészeti környezetet kiegészítő szobrok, emlékművek, emléktáblák nem elhanyagolható, de csak járulékos elemek. Pécs évezred során kialakult városszerkezete, középkori nyomvonalat követő utcarendszere, a lakóházak és középületek sajátos egyedisége, szerves egységet képeznek. A várost a mindenkor itt lakó polgárok építették. A korhoz igazodva, de egyéni ízlésüknek teret adva vált mára ilyenné, amit mi elődeinktől megörököltünk. Az ember vele született tulajdonsága az újra, egyúttal a szépre való törekvés, a megújulás, a szebbé tétel, a csinosítás. Így van ez egy város életében is. Példa rá a közelmúlt, mely döntően meghatározza Pécs mai városképét. Piatsek József, a polgárosodó Pécs jelentős építőmestere, az új század elején számos 18. századi szerény lakóházat épített át klasszicista stílusban. E házaknál az ablak fölött díszítésként számos esetben rendelt helyi kőfaragóktól domborműves díszítményeket, később terrakotta reliefszeket. Ezek egy része máig fennmaradt, emlékeztetőül a város főként iparos-polgárainak gazdagodására, a külcsní iránti igényére. A Felsőmalom (Malom) utcában három figurális stukkódíszes ház volt korábban, a 3. 19. és a 23. sz. alatti. Ez utóbbit, Mayer János molnár házát a 20. században lebontották. A máz nélküli terrakotta reliefszeket, felte-

hetőleg Buk Ferenc domborműveinek nyoma veszett. Erre a sorsra jutott a mai Hunyadi út 4. helyén álló későbbi Sütkey-ház, majd régi plébánia épület, melyet 1911-ben bontottak le, és amelyet az emeleti ablakok fölött puttós kődomborművek díszítettek, valamint a Mária utca 17-19. számú, Rogosinszky György asztalosmester egykori háza, melyet 1996-ban bontottak le. A Lyceum utca 7. sz. alatt, hasonlóan a Felsőmalom 19-hez, az emeleti ablakok fölött lunettákban vannak a terrakotta domborművek, ezek viszont már egyes kutatók szerint a Zsolnay manufaktúra legkorábbi időszakából származnak. A későbbiekben a Zsolnay díszítmények elszaporodtak, ez azonban már nem, vagy csak részben témája ennek a dolgozatnak.

Pécs kétezer éves történelmi múltja, a városnak a magyar művelődés terén betöltött kiemelkedő szerepe gazdag tárháza az emlékezésnek. Számos jelentős személy, történelmi esemény méltó arra, hogy szobor, emlékmű, vagy emléktábla formájában emlékezete megörökítődjék az utókor számára.

De legalább ennyire fontos az alkotás művészi hatásfoka, a kor emberének érzéseit, vágyait, gondolatait a plasztika sajátos eszközével kifejező mű esztétikuma, korszerűsége és maisága is.

Sok száz köztéri alkotás található Pécsen. A város szorosan vett közigazgatási területéhez tartozik az elkülönítő elnevezését máig megőrző Kertváros, Uránváros, Patacs és Rácváros, éppúgy, mint az egykor önálló települések, Pécsbánya, Szabolcs, Somogy, Vasas, Hird, Nagypárad, Málom. A tágabban értelmezett közterület – utca-út-tér-park – fogalmát némileg kibővítve, a közintézmények udvarán elhelyezett alkotások is számba vétettek, valamint az épületbelsőben elhelyezett szobrok, emlékművek, emléktáblák – a mozaikok, freskók és művészi üveglablakok kivételével.

A teljességre törekvés parttalanságának ésszerűen gátat kellett szabni valahol. Meghatározó szerepet játszott ebben az emlékek száma és a kiadvány véges terjedelme. S nem is minden kerülhetett bele ebbe a kötetbe. Részben a művészi színvonal volt az a mérce, amelyet fel kellett állítani. A régi szoboremlékeknél természetesen a történelmi érték kapott nagyobb szerepet. Általában kimaradtak a sokszorosítás útján készült kerámiadomborművek, a neoreneszánsz tondók, ezekből ugyanis sok azonos található a városban, a megyében, valamint országshatáron. És bizonyára előfordult olyan is, hogy valami csak azért hiányzik innen, mert elkerülte a figyelmemet. Ezért a szerző – jobb híján – elnézést kér az olvasótól.

A könyv négy nagy egységre tagolódik. A köztéri szobrokon, domborműveken túlmenően a szerző bemutatja a városképi jelentőségű épületplasztikákat, ennek függelékeként pedig a műemléki értékkel bíró díszes kapuzatokat és kutakat. Az emlékműveket, itt a mecseki pihenőket és kilátókat önállóan feltüntetve. Végezetül a pedig közel négyszáz emléktábla képes ismertetőjét tartalmazza a kötet. Emlékeztetőül az eltávolított szobrok, emlékművek és emléktáblák is helyet kaptak benne. A dolog természetéből adódóan nagy az áttörés a négy kategória között. Mérlegelés kérdését vetette fel a szobor és a dombormű hovatartozása, de a kérdés emlékművek és emléktáblák között is minduntalan felmerült. Határeset tárgyát képezi az emlékszobor és az emlékmű – Szepesy, Zsolnay, Kossuth, Niké, Komarov – besorolása is. Az első három tematikai egység a felállítás időrendjét, míg az emléktáblák a jobb elérhetőség érdekében az utcák a-b-c szerinti sorrendjét követik. A köztér kategória is tágabb értelmezést nyert, közintézmények belső terére is kiterjesztődött.

A kötet tartalmaz címszó szerint 204 szobrot (ténylegesen azonban 260-at), 23 eltávolított szobrot, valamint 75 épületplasztikát, 16 kapuzatot, 17 díszkutat, továbbá 126 emlékművet, 11 mecseki pihenőt, 4 mecseki kilátót, 14 eltávolított emlékművet és 254 – fotó nélkül további 24 – emléktáblát, 62 eltávolított emléktáblát. A szöveges részt 1000 színes felvétel és tucatnyi archív fotó gazdagítja.

Romváry Ferenc

SZOBROK
PLASZTIKÁK, DOMBORMŰVEK
a felállítás időrendjében

Káptalan utca 8.

Dóm Kőtár

CSÁKTORNyai ERNUSZT ZSIGMOND PÜSPÖK CÍMERKÖVE

mészkö, készült 1498-ban, mérete 134x85 cm

A címerkő története

Eredetileg a pécsi püspökvár déli kaputornyának külső falában volt, a bejárat felett. Így tulajdonképpen Pécs első fennmaradt reneszánsz emléke, egyben mai értelemben vett első köztéri szobrának tekinthető. A kaputorony a székesegyház déli homlokzata előtt, a templom előterét a sétatértől elválasztó mai öntöttvas kerítés vonalában, a Szepesy-szobor előtti területen állott. 1819-ben lebontották. Ekkor a reneszánsz címerkő a püspöki palota kerti lépcsőjének a falába került. Innen a pécsi püspöki múzeum kőtárába, majd a román kori, 1981-ben a reneszánsz kőtárba. A domborműves címerkő 1488-ból származó hasonmását, mely korábban a zágrábi dómban állott, jelenleg a zágrábi múzeum őrzi.

A címerkő leírása

Álló téglalap alaprajzú, erősen plasztikus faragású, keretbe foglalt dombormű, felső részén háromsoros felirattal. Hatoldalú, püspöki süveggel koronázott címerpajzs két oldalán egy-egy mezítelen, fügefalevel, ugyanakkor bajuszos, szárnyas génusz. Derekon lobogó szalag. Maga a címer kockakövekből rakott bástyafal, melyet felül két párkány koszorúz. A párkányt lőrés szakítja meg. E fölött emelkedik a romos falrész. Kétoldalt egy-egy hatágú csillag látható. Ez az első pécsi reneszánsz szoboremlék.

A címerkő felirata

Sigismvndvs Ernestvs ep[iscop]vs Qvinque eclesiensis me fieri fecit. 1498.

[Erneszt Zsigmond pécsi püspök csináltatott engem, 1498-ban]

Ágoston tér

Ágoston templom főhomlokzatán

ISM. KŐFARAGÓ: REMETE SZENT PÁL

egészalakos homokkő fülkeszobor

19. sz. közepe

Ágoston tér

Ágoston templom főhomlokzatán

GIANONE FERENC: NEPOMUKI SZENT JÁNOS

egészalakos homokkő kútszobor

készült 1853-ban

Nepomuki Szent János szobra a templom előtt, egy azóta megszűnt közkút helyén állhatott. Az Ágoston téri kutat 1846-ban Gianone Ferenc pécsi kőszobrász tervezte és 1853-ban készült el vele. A Nepomuki szent szobra ekkor kerülhetett a templom főhomlokzatának baloldali ablakmélyedésébe. A két fülkeszobor másodlagos elhelyezését látszik igazolni, hogy egyik szobor sem a templom tituláris szentje, Szent Ágoston.

Rigóder-dűlő

ISM. KŐFARAGÓ: NEPOMUKI SZENT JÁNOS

ún. „János kút”

egészalakos homokkő kútszobor

19. sz.

a plintoszon balra ZJ monogram

Bagoly-dűlő

ISM. KŐFARAGÓ: NEPOMUKI SZENT JÁNOS

egészalakos homokkő kútszobor

19. sz.

az 1980-as évek végén Egyed Antal és Mezővári Antal felújította

Kálvária utca 18.

ISM. KŐFARAGÓ: NEPOMUKI SZENT JÁNOS

egészalakos homokkő fülkeszobor

19. sz.

Kisdeindoli út 23.

ISM. KŐFARAGÓ: SZENT VENDEL

egészalakos homokkő fülkeszobor

19. sz.

Király utca 41.

ISM. KŐFARAGÓ: AQUINOI SZENT TAMÁS

korábban Szent Domonkosként ismert

egészalakos homokkő fülkeszobor

19. sz.

Fricsi Ádám jezsuita szerzetes megállapítása szerint a korábban Szent Domonkosnak tulajdonított szent ténylegesen Aquinoi Tamás. Sonkoly Károly vélekedése szerint Ferrer Szent Péter.

Ferencesek utcája 21.

ISM. KŐFARAGÓ: SZENT FLÓRIÁN

egészalakos homokkő fülkeszobor

19. sz.

Rácvárosi út – Bolgár köz

ISM. KŐFARAGÓ: SZŰZ MÁRIA

[IMMACULATA – SZEPLŐTELEN SZŰZ]

egészalakos mészkőszobor kanellurált karcsú oszlopon
19. sz.

Rossz állapota miatt a hetvenes években eltávolították, majd hiteles másolattal pótolták. A karcsú, kanellurált oszlopon álló mészkőből faragott kisméretű Immaculata szobrot Farkas László restaurálta, majd a Rácvárosi templom mellett felállították.

Rácvárosi út

a róm. kat templom mellett

ISM. KŐFARAGÓ: SZŰZ MÁRIA

[IMMACULATA – SZEPLŐTELEN SZŰZ]

egészalakos mészkőszobor kanellurált karcsú oszlopon

Szöveg a posztamensen

Boldogasszony Anyánk! Állították a rácvárosi plébánia hívei a Mária évben. 1988.

Papnövelde utca 1.

eredetileg a székesegyház homlokfalán, jelenleg a Papnövelde utcában, a volt Nagyszeminárium udvarán

BARTALITS MIHÁLY: 12 APOSTOL

egészalakos szobrok budafai sárga homokkőből
készült 1846–1854 között

felszentelték 1854. november 12-én

áthelyezték a Papnövelde utcába 1884–1885-ben

A szobrok története

Bartalits Mihály pécsi szobrász nevéhez fűződik a pécsi székesegyház első apostolsora. A Pollack-féle átalakítás (1805–1837) után, 1845-ben került szóba az apostolszobrok állításának kívánalma. Könnyítést jelentett, hogy volt helybéli – „kebelbéli” – szobrász, akit alkalmasnak tartottak erre a munkára. 1846. október 15-én megkötötték a szerződés, a határidőt három évben állapították meg. A történelem azonban közbeszólt, a munkák elvégzése későbbre halasztódott. Csak 1851 márciusában szállították az első öt kötőmböt Pécsre a Mánfa melletti budafai kőbányából. Bár korábban időt állóbb anyag volt a kívánalom, költségkímélésből a székesegyházi tulajdonban lévő puha homokkőre esett a választás, már csak a bánya közelsége miatt is. 1852 januárjában öt elkészült szoborról tudósítottak, 1854-re azonban elkészült a többi apostolszobor is. 1854. október 26. és november 12. között Schulz Ferenc helybéli ácsmester felállította a 4 méter magas, a plintossal egybefüggő többtonnás szobrokat 17 méter magasba, a székesegyház déli kőkulisszájának mellvédjére. Kelet felől haladtak nyugati irányba, tehát Fülöp volt az első a felállítás sorrendjében és Júdás Tádéval fejeződött be a nagyszabású művelet. A két torony és a főbejárat hangsúlyos szerepe következtében a két-két szélső és a középső két apostolszobor egymástól

távolabbra került. A szobrok, összhangban a székesegyház külső kőburkolatával, sárgás színű budafai homokkőből, az egyes kiegészítő elemek bádogból készültek. A szobrokat ezüstszerű olajfestékkel bemázolták, a szükséges helyeken aranyozták, ezzel azonban a szobor élettartamát jelentősen megrövidítették. A homokkő tele volt puha zárvánnyal. Bár a felállítás óta eltelt több mint másfél évszázad múltán is, jóllehet eléggé sérült, hiányos állapotban, de állnak még a szobrok az új, viszonylag védett helyen.

A szobor leírása

Szőnyi Ottó szerint Bartalits szobrai a nürnbergi Szent Sebaldus apostolaira emlékeztetnek leginkább. Az apostolok ruházata övvel átkötött, hosszúujjas, bokáig érő tunika és vállon átvetett, dús redőzetű pallium. A lábak meztelenek. János kivételével valamennyien szakállasok. Arckifejezésük szenttelen, egyéni jellemzés helyett Bartalits inkább a klasszikus nyugalomra törekedett. A ruharedők elrendezése kiszámított, a testmozgás kimért és szabályos, egyúttal a fejek jobbra-balra való forgatásával meglehetősen változatos. Az apostolok sorrendje a püspöki palotától haladva, a korábbi, Szőnyi Ottó-féle verzióval szemben, Sonkoly Károly legújabb kutatásának alapján, amelyet az 1854. évi káptalani jegyzőkönyv adataira alapozott, amit a másodlagos helyen felállított eredetihez alkalmazkodó jelenlegi sorrend is alátámaszt, tehát balról jobbra a következő volt:

1. **Júdás Tádé** – furkósbot, nyitott könyv
2. **ifj. Jakab** – (bádog rúdú) kallózófa
3. **Tamás** – (bádog) lándzsa, nyitott könyv
4. **Máté** – (bádog) szekerce
5. **id. Jakab** – (bádog) bot, csukott könyv
6. **Péter** – (bádog) kulcs, csukott könyv
7. **Pál** – (bádog) kard, csukott könyv
8. **János** – (kő)kehely
9. **András** – andráskereszt, nyitott könyv
10. **Bertalan** – (bádogpengéjű) kés
11. **Simon** – (aranyozott bádog) fűrész
12. **Fülöp** – (bádognyelű) alabárd, csukott könyv

A 19. század végén még viszonylag jó állapotban lévő szobrokat a Schmidt-féle átalakítás (1882–1891) előtt leemelték és jelenlegi helyükön, a volt püspöki szeminárium, Papnövelde utca 1. sz. alatti épületének udvarán a székesegyház nyugat-kelet sorrendjének megfelelően (jelenlegi helyén észak-dél irányban) állították fel. A sérüléseket kijavították, Sonkoly Károly az eredeti sorrend visszaállításával az attribútumokat is pontosította. Bartalits a szobrokért 1000–1000 Ft-ot, egyéb kiadásokkal együtt összesen 13 720 Ft-ot, míg Schulz Ferenc 4000 Ft-ot kapott.

Szent István tér

Miasszonyunk Zárdatemplom (épült 1852–1854),
a templombejárat feletti fülkében

BARTALITS MIHÁLY: SZŰZ MÁRIA

[Stella Maris – Tenger Csillaga]

egészalakos homokkőszobor
állították 1860 körül

Havihegyi út

a kápolna déli oldalán, a kereszt tövében

BARTALITS MIHÁLY: PIETÀ

homokkőszobor
állították 1878-ban

A fehér márványtábla szövegének olvasata

Állította Kernyák Ivánné Obad Anna 1878.

Állította a Bayer család 2000.

Aranyhegy, Gólya-dűlő 1.

ún. Johan villa

BARTALITS MIHÁLY: FLÓRA

egészalakos puha mészkőszobor
a 19. sz. m. f.

Flóra, a virágok és a tavasz antik istennőjének egészalakos szobra az Aranyhegyen, a Gólya-dűlőben, a volt Johan-villa kertjében, Bartalits Mihály polgári megrendelésre készült alkotása. Majdhogynem ledér öltözékben, a karcsú testen lengén átvetett lepel, mely kebleit fedetlenül hagyja, vállán hosszan lecsüngő gyümölcsfüzérrel. Azon emlékek egyike ez, amely a 19. sz. második felében polgárosodó Pécs pompakedvelését bizonyítandó, a vérzivataros időket túlélve, eredeti helyén máig ránk maradt.

Havihegyi út

ISM. SZOBRÁSZ: SZŰZ MÁRIA

[Stella Maris – Tenger Csillaga]

egészalakos puha mészkőszobor

19. sz. m. f.

A szöveg olvasata az újabb fehér márványtáblán

Magyarország Nagyasszonya könyörögj érettünk. 1926.

Jókai tér 6.

FEHÉR ELEFÁNT, CÉGÉRSZOBOR

festett vascegér

alkotója ismeretlen,

készült az 1870-es években

A város legrégebb, eredeti helyén lévő, közel másfélszáz éves cégére. Róla nevezték el a Jókai téri épületegyüttest, mindmáig az elefántos tömb, az elefántos ház megnevezést használva. Egy kézen megszámálható Pécssett a még meglévő százéves cégér. Már csak hírből ismerjük Rosinger Mátyás műlakatos-mester mai Király utca 19. számú házának homlokzatán elhelyezett, a vasművéséget jelképező alkotását, az 1830-as évekből. A két figura fejmozgással jelezte a delet. Megmaradt viszont Zsolnay Gyula 1883-ban mintázott, a Sipőcz-patika számára készült Szerecsenje. A két nevezetes Jirátkó-féle Vasváry-cégér sajnos elkerült Pécsről. Baján található a diófából készült faragvány, Szegeden pedig a Ganz gyárban öntött, eredeti Vasárú csoportozat 1892-ből. Másodlagos elhelyezésben látható a Király utca 35. számú házon Piskur Géza lakatos mester kovácsoltvas cégére 1900-ból, míg a Klimó utca 21-ben, a néhai kovácsműhely helyén épült ház homlokzatára helyezték fel id. Bizse János díszkovács 1920-as években készült kulcsos cégérét.

Az 1860-as években Pucher György alapította az „Elefánthoz” címzett fűszerkereskedést. A fűszer- és gyarmatáru kereskedések Monarchia-szerte előszeretettel használtak cégéreként egzotikus állatokat, elefántot, krokodilt, oroszlánt, vagy éppen egy Szerecsenfigurát. Az elefánt a mai kőkonzol helyett korábban íves vaskonzolon állt. Állaga az idők folyamán erősen megromlott, anyaga korrodált, így a múlt század nyolcvanas éveiben kijavították. A város később úgy döntött, hogy a teret keretező épületek felújítása során az elefántot is helyreállítják. Mivel nem találták elég elefántszerűnek, anatómiailag pontos, élethű elefánt készítését tervezték. A szakma azonban úgy döntött, hogy az eredetit kell restaurálni. Gardánfalviné Kovács Magdolna szakszerű munkájának köszönhető, hogy a közel százötven éves fűszer- és gyarmatáru kereskedés eredeti cégére díszíti az épületet.

Szent István tér

Bazilika

KISS GYÖRGY: 12 APOSTOL

egészalakos budafai homokkőszobrok

a szoborcsoport 1882-1885 között készült, és az 1891. június 22-én felszentelt, neoromán stílusban újjáépített székesegyház homlokfalán állították fel, az eltávolított Bartalits-féle szobrok pótlására

A baranyai származású, szászvári születésű Kiss György készítette a székesegyház második apostolsorát. A neoromán stílusban újjávarázsolt épület déli homlokzatának karcsú fél-oszlopokkal tagolt félköríves fülkék feletti 3-3 kisebb oszloppal áttört árkádokon nyugvó vízszintes párkányán, a fél-oszlopok tengelyvonalába kerültek az egyes szobrok. Egyenletes ritmusban, egymástól egyenlő távolságban. Az egyes apostolok itt is a működésükre, életükre, vértanúságukra utaló attribútumok alapján különböztethetők meg. Sorrendjük némiképp eltér az előző, Bartalits-féle szobrokétól. Az attribútumok több helyen megváltoztak. Az apostolok ruházata egyébként az előbbinek megfelelően antikizáló, tunika és pallium, lábukon saru. A Kiss György-féle apostolsor a Gerecze Péter könyvben került publikálásra. Ezek azonban még műtermi felvételek, és a gipszvázlatról

készültek. Ennek alapján nem lehet a szobrokat egyértelműen megítélni, akadémikus, szentetlen alkotásnak tűnnek. A püspöki palota felől haladva a sorrend a következő volt:

1. **Fülöp** – kettős kereszt, könyv
2. **ifj. Jakab** – bunkósbot, könyv
3. **Júdás Tádé** – bárd, könyv
4. **Simon** – fűrész
5. **id. Jakab** – vándorbot, tömlő
6. **Péter** – kulcsok, könyv
7. **Pál** -- könyv, kard
8. **János** – kehely
9. **Bertalan** – kés, könyv
10. **Tamás** – lándzsa
11. **András** – nyitott könyv, András-kereszt
12. **Máté** – lábánál erszényből kihulló pénz, nyitott könyv

Egy 1963-ban készült amatőr felvétel rá a bizonyíték, hogy a szobrok még viszonylag épségben kerültek le a földre, azonban kettő kivételével a többi apostolszobor

megsemmisült. Nem találni rá magyarázatot, miért nem kerültek a szobrok a negyvenes években számukra épített árkádívek biztonságába.

Szent István tér

Püspöki Palota kertjében, az apostolsor két egészben megmaradt példánya

KISS GYÖRGY: IDŐS JAKAB APOSTOL

KISS GYÖRGY: SZENT PÁL APOSTOL

egészalakos budafai sárga homokkőszobor, alacsony mészkeő posztamens készült 1882–1885 között, itt elhelyezték 1963-ban

1963-ban Kiss György apostolszobainak legépebb két szobrát nem darabolták fel, előbb a palota kertjében elfektették, majd a belső kert bejáratánál felállították.

Szakkifejezések

- al fresco* nedves vakolatra történő falfestés
al secco száraz vakolatra történő falfestés
amoretta szárnyas gyermekalak, a gyermek Ámor különböző foglalkozás közben
appendiculum kis függelék, csüngő
atlasz a görög mitológia titánja, az égboltot tartotta, építészetben : oszlopot helyettesítő, kőből faragott férfialak
attributum az ábrázolt személy állandósult jelvénye
balusztrád bábos korlát
büszk mellszobor
capucinum kerek, fejhez simuló papi főveg
embléma jelvény, jelkép, szimbólum
eosin redukációs fémlüszter, az irizáló, színjászó máz fantázianeve, eredete a görög eosz - hajnalpírra vezethető vissza. Zsolnay Vilmos először evosinnak írta le
epitáfium halottak emlékére állított domborműves, feliratos tábla
fríz koronázópárkány alatti gerendázaton az épületen körbefutó, összefüggő plasztikus, vagy síkdíszítés
génusz a római mitológia szárnyas emberalak formájában ábrázolt védőszelleme
grès (kőcsrúp) 1200–1300 °C-kon tömörre égetett mázas kerámia
griff madárfejú, oroszlántestű mesebeli állat
heraldika címertan
herma mellszobor, lefelé keskenyedő pilléren
immaculata szeplőtelen
insurrectio nemesi felkelés
izokefália olyan kompozíció, ahol a fejek egy magasságban vannak
kartus címer körül kifelé-befelé göngyölődő papírtekercset utánzó plasztikus keretelés
kolonnád oszlopsor, oszlopsorral szegélyezett árkád nélküli folyosó
kóré ruhában ábrázolt görög leányszobor
korpusz krisztus teste a keresztfán
kurosz ruhátlan görög ifjú szobra
kváder négyszögletes, szabályos, minden oldalán faragott építőkö
mauzóleum sírépítmény
nascens születő
obeliszk négyoldalú, felfelé keskenyedő magas kőpillér, piramis alakú csúccsal
ornamens különféle díszítőelemek gyűjtőneve
pallium érseki díszjelvény, 6–10 cm széles fehér gyapjúszalag, mely koralakban a vállra van helyezve
pietà Mária, ölében a keresztről levett Krisztussal
pyrogránit a massa tűzálló agyagból és samott őrleményből áll, 1300 °C körüli hőmérsékleten égetik
plintosz oszlop, pillér, szobor négyzetes alapú talpréze
posztamens talapzat
relief en creux bemélyítve vésett relief, dombormű
rozetta karéjos szélű stilizált rózsza
rhüton szarv alakú, tölcseres nyílású ivóedény, állatfej formával
sgraffito vakolt falsíkot díszítő eljárás, a többretegű, különböző színű vakolatréteg felső rétegeit kimetszik, így a díszítmény alsó, sötétebb rétegei tűnnek elő
Stella Maris Tenger Csillaga, Mária egyik névmagyarázata
szecesszió stílusirányzat, a historizáló stílusok ellenhatásaként jött létre 1890–1910 között. Természeti formákból alakított ornamentika, stilizáló, dekoratív vonalvezetés, síkszerű ábrázolás jellemzi
szfinx 1. fekvő oroszlán férfifejjel, 2. nőstényoroszlán felsőtesttel és fejjel
timpanon templom, egyéb épület homlokzati orommezője, ill. ajtó, ablak feletti háromszögletű, vagy íves záródású díszítmény
torzó csonka szobor, főként emberi törzs, melynek hiányzik a végtagja, vagy a feje

Felhasznált irodalom

- Aggházy Mária: A barokk szobrászat Magyarországon 1–3. Budapest, 1959.
 A cs. és kir. Frigyes főherceg 52. gyalogezred hadialbuma (szerk. Tábori Jenő). Budapest, 1935.
 Ádámfy József: A világ Kossuth szobrai. Budapest, é.n. [1980]
 A Mecsek hegység forrásainak, turista emlékeinek és érdekességeinek képes gyűjteménye. (szerk. Baronek Jenő) Pécs, 1997.
 A pécsi posta-palota, Magyar Szalon, 1901.
 A volt m. kir. pécsi 19. honvéd gyalogezred és alakulatainak története (szerk. Légrády Elek). Pécs, 1938.
 Bálint Sándor: Ünnepi kalendárium I-II. Budapest, 1977.
 Bányász Útikalauz. Pécs és környéke. Pécsi Bányásztörténeti Alapítvány, 2010.
 Boros László: A pécsi székesegyház a 18. században., Akadémiai Kiadó Budapest, 1985.
 Boros László: Rétfalvi Sándor A pécsi bazilika millenniumi kapuzata. Klny. Pécsi Szemle, 2001.

- Borsos Miklós: A toronyból, Budapest, 1979.
- Bucsky Mihály: Kiss György, Pécs, 1975.
- Csekey István: Baranya és Pécs bibliográfiája. Pécs, 1964.
- Dercsényi-Pogány-Szentkirályi: Pécs. Budapest, 1965.
- Dercsényi Balázs: A pécsi székesegyház. Budapest, 1969.
- Dömötör János: Vásárhely szobrai. Hódmezővásárhely, 1973.
- Dunántúli Napló, Pécs, 1975–2013. adatközlések
- Fekete Judit: Szobrok helye – gondolatok helye. Művészet, 1975/11.
- Garay Lajos: A pécsi magyar királyi honvéd hadapródiskola története. Zrínyi Miklós pécsi honvéd középiskolai nevelőintézet. Pécs 1939.
- Genthon István: Magyarország művészeti emlékei I. Budapest, 1959.
- Gerecze Péter: Négyesi Szepesy Ignác báró, pécsi püspök és emlékszobra Pécssett. Pécs, 1893.
- Gerecze Péter: A pécsi restaurált székesegyház külseje. Pécs, 1888.
- Gosztonyi Gyula: Pécs, 1763-ban. Pécs, 1944.
- S. Hárs. Éva: A Káptalan u. 2. sz. ház díszítő elemei. JPMÉ 1956.
- Hogy jött létre a pécsi országzászló? Magyar Nemzeti Szövetség Pécs-Baranyai köre. Pécs, 1937.
- Horváth Mihály: A muzsikáló Pécs. Pécs 1959.
- Horváth János: Pécs (A város nevezetességei). Pécs, 1938.
- Idegen szavak és kifejezések szótára (szerk. Bakos Ferenc). Budapest, 1978.
- Joray, Marcel: Vasarely. Griffon-Neuchatal, 1978.
- Kamanyin: Repülőök és úrhajósok. Budapest, 1973.
- Katolikus Lexikon (szerk. Bangha Béla). Budapest, 1931–33.
- Képző- és Iparművészeti Lektorátus jegyzőkönyvei
- Kerényi Jenő (bev. Pátzay Pál). Budapest, 1975.
- Ki kicsoda? (szerk. Betlen Katalin). Budapest, 1975.
- Koller: Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum III.
- Kolta János: Pécsi kalauz. Pécs, 1962.
- Kontha Sándor: Lenin a magyar képzőművészetben. Műv. tört. Ért. 1970.
- Kontha Sándor: A politikai ideológiai áramlatok hatása (Különös tekintettel a szobrászatban.). Műv. tört. Ért. 1973.
- Kontha Sándor: Felszabadulási emlékművek Magyarországon. Műv. tört. Ért. 1975.
- Kőszeghy Gyula : Száz év előtt a város főterén (Pécssett). Pécs város Majorossy Imre Múzeumának 1939–40. évi értesítője. Pécs, 1940.
- Sz. Kürti Katalin: Köztéri szobrok és épületdíszítő alkotások Debrecenben és Hajdu-Biharban. Debrecen, 1977.
- László Gyula: Medgyessy Ferenc. Budapest, 1956. és 1968.
- Liber Endre: Budapest szobrai és emléktáblái. Budapest, é.n. [1934]
- Lyka Károly: Szobrászatunk a századfordulón. Budapest, 1954.
- Lyka Károly: Budapest szobrai. Budapest, 1955.
- Madas József: Pécs-belváros telkei és háza. Pécs, 1978.
- Madas József: Pécs belvárosának utcanevei. Baranyai Helytörténetírás, 1977, Pécs, 1979.
- Magyar Irodalmi Lexikon I–II–III. (szerk. Benedek Marcell). Budapest, 1963.
- Magyar Életrajzi Lexikon I–II. (szerk. Kenyeres Ágnes). Budapest, 1967–68.
- Magyar Építőművészet, 1959.
- Magyar Zsidó Lexikon. Budapest, 1929.
- Major Máté: Amerigo Tot. Budapest, 1971.
- Mecsek Egyesület Évkönyvei, Pécs
- Medgyessy Ferenc: Életemről, művészetemről. Budapest, 1960.
- Medvey Lajos: Vezető Budapest szobrai megtekintéséhez. Budapest, 1939.
- Mendöl Zsuzsa: Apáti Abt Sándor és működése a Zsolnay gyárban. JPMÉ 1977.
- Munkásmozgalmunk harcosai. Baranya megyei biográfia (szerk. Mitzki Ervin, Szabados Mihályné, Szinkovich Márta). Pécs, 1968.
- Művészeti lexikon I–IV. (szerk. Zádor Anna, Genthon István). Budapest, 1965–1968.
- Művészettörténeti ABC (szerk. Molnár Albert, Németh Lajos, Voit Pál). Budapest, 1961.
- Németh Béla: A pécsi Dominikánus ház története. Pécs, 1903.
- Németh Lajos: Modern magyar művészet. Budapest, 1968.
- Nikelszky Géza: A Zsolnay Gyár művészete. Pécs, 1959.
- Pátzay Pál: Alkotás és szemlélet. Budapest, 1967.
- Pécs-Baranya, 1918–1928. Pécs, 1923.
- Pécs Lexikon I–II. (főszerk. Romváry Ferenc). Pécs, 2010.
- Pécsi Műsor: 1978, 1979, 1980. 1981. 1982. Pécs, évente 12 példány.

- Pécsi Szemle várostörténeti folyóirat 1998–2012. (alapító főszerk. Romváry Ferenc).
 Pécsi útmutató (szerk. Török Gyula). Pécs, 1943.
 Petrovich Ede: Adatok a Káptalan u. 2. sz. ház történetéhez. JPMÉ 1956.
 Petrovich Ede: Pécsi székesegyház. Pécs, 1956.
 Pinzger Ferenc: Emlékezzünk régiokról. Pécs, 1934–36.
 Pogány Frigyes: Szobrászat és festészet az építőművészetben. Budapest, 1965.
 Pogány Ö. Gábor: Makrisz Agamemnon. Budapest, 1979.
 Romváry Ferenc: Sinkó András művészetéről. JPMÉ 1966.
 Romváry Ferenc: Pécs szobrai. Pécs, 1982.
 Romváry Ferenc: Amerigo Tot Múzeum. TKM, Budapest, 1986.
 Romváry Ferenc: Vasarely Múzeum. TKM, Budapest, 1989.
 Romváry Ferenc: A pécsi „Vasváry-Telep” története. JPMÉ 1988.
 Romváry Ferenc: A pécsi „Vasváry-Ház” története. JPMÉ 1990.
 Romváry Ferenc: A pécsi 56-os mártíremlék. Új Művészet Kiadó, Budapest, 1997.
 Romváry Ferenc: Memento Mori Pécs–Baranya. Alexandra Kiadó, Pécs, 1999.
 Romváry Ferenc: Az aradi vértanúk pécsi panteonja. Pécsi Szemle, Pécs, 2002. ősz
 Romváry Ferenc: A Zsolnay gyár 1945-től napjainkig. Pécsi Szemle, Pécs, 2001. tél
 Romváry Ferenc: Zsolnay. TKK, Debrecen, 2008.
 Rónaky Kálmán: Emlékek és sétautak a vadvirágos Mecseken. MEÉ. XL 1930.
 Rozgonyi Iván: A pécsi felszabadulási emlékmű megközelítése. Művészet, 1975/12.
 Rúzsás Lajos: A pécsi Zsolnay-gyár története. Budapest, 1954.
 Schulek Frigyes: A pécsi Zsolnay szobor műszaki ismertetése. Klny. Építőipar, 1908.
 Schweitzer József: A pécsi izraelita hitközség története. Budapest, 1966.
 Szita László: Munkásmozgalmi emlékhelyek Pécssett. Pécs, 1977.
 Szkladányi Péter: Fejezetek Pécs világi zenéjéről a 19. század első felében. Baranyai Helytörténetírás, 1980.
 Szőnyi Ottó: Pécs, Útmutató a városban és a környékén, II. kiadás. Pécs, é.n. [1929]
 Szőnyi Ottó: A pécsi püspöki múzeum kőtára. Pécs, 1906.
 Szőnyi Ottó: A pécs-budai külvárosi temető. PBMEÉ 1911.
 Szőnyi Ottó: A pécsi székesegyház leírása az 1882. évi átépítés előtti állapotában. PBMEÉ 1916.
 Szőnyi Ottó: Pécs műemlékei. Magyar Művészet, 1929.
 Tér és Forma, 1937/4
 Történelmi emlékek Veszprém megyében. Veszprém, 1980.
 Új Magyar Lexikon I–VI. Budapest, 1962.
 Várady Ferenc: Baranya múltja és jelenje I–II. Pécs, 1896–1897.
 Vayer Lajos: A Kossuth-kultusz a magyar művészetben. Műv. tört. Munkaközösség Évkönyve, 1952.
 Végvári Lajos: Pátzay Pál hatvan éves. Szabad Művészet, 1956.
 Vörös Márton: A Széchenyi tér regénye. Pécs, 1963.
 Ybl Ervin: Pátzay Pál művészete. Szépművészet, 1942.
 Zsolnay Teréz és M. Zsolnay Margit: Zsolnay. Budapest, 1974.

Művész névmutató

Alpár Ignác építész – 255	Barišič, Petar horvát szobrász – 156
Amemiya Issei japán szobrász – 116	Bársony György szobrász – 62
ifj. Andrásfalvy Bertalan – 331	Barta Lajos szobrász – 78
Anrath Henrik szobrász – 279	Bartalits Mihály szobrász – 24, 26, 188, 275, 276, 418
Angyal László – 473, 487, 488, 490	Bartucz Ágnes – 455
Antal Károly szobrász – 81, 98	Benhardt András szobrász – 279
<i>Anyisztratov, Alekszander orosz szobrász – 191</i>	Bencsik István szobrász – 87, 110, 129, 143, 145, 162, 169
Apáti Abt Sándor keramikus, szobrász – 38, 41, 55, 210, 286	Bérczi Zsófia – 362
<i>Artner Ottó ötvös – 226</i>	<i>Blum Nándor és Károly – 189</i>
Asszonyi Tamás szobrász – 109	Bocz Gyula szobrász – 186, 437
Bachman Zoltán építész – 167, 367	Bondor István szobrász – 391, 393, 402, 407, 429
Baksa Soós György szobrász – 76	Borsos Miklós szobrász – 68, 79, 104, 130, 216,
Bányai József szobrász – 89, 128	Böszörményi István szobrász – 150
Baranyai Bálint építész – 361, 437	Csekovszky Árpád keramikus – 462

- Damkó József szobrász – 55
 Damnig, Günther kölni művész – 363
 Dévényi Sándor építész – 264, 266, 267, 322, 360, 361, 385, 422
 Dobány Sándor keramikus – 231, 264, 342
 Dombai Gyula – 323
Dózsa Farkas András – 222
 Dunimágloski, Boris orosz szobrász – 128
 Dulánszky Jenő építész – 310
 Enes Nagy Sándor – 323
 Fábos György amatőr szobrász – 181, 365, 406, 431, 467, 478
 Farkas Ádám szobrász – 326, 329
 Farkas László szobrász – 116, 128, 262, 335, 488, 489
 Farkas Miklós szobrász – 41
 Farkas Pál szobrász – 136, 137
 id. Fekete Géza szobrász – 71
 Felcser László építész – 296
 ifj. Ficzek Ferenc képzőművész – 404
 Firnigel Tibor szobrász – 164
 Forbát Alfréd építész – 294, 312
 Friedrich Ferenc szobrász – 179
 Fritsch, Bohumil Gottfried szobrász – 30
Fritz János szobrász – 129
 Fritz Mihály szobrász – 129
 Fürtös György keramikus – 228, 229, 262, 264, 381, 398, 453, 457, 473, 474, 486
 Gácsi Barna Ferenc szobrász – 230
Gádor István keramikus – 190
 Gálhidy Péter szobrász – 267
 Garami László szobrász – 221
Gáti Gábor – 191
 Gazder Antal keramikus – 261
 Gaulaim Bal indiai szobrász – 183
 Gecső Sándor szobrász – 59, 60, 66, 299, 487
 Gellér B. István festő, szobrász – 255, 264, 338
 Getto József építész – 263
 Gianone János kőfaragó – 266
 Gianone Ferenc kőfaragó – 22
 Gianone Péter kőfaragó – 236
 Gosztonyi Gyula építész – 300, 329, 380
 Grantner Jenő szobrász – 96
 Gulyás Zoltán építész – 317
 Halmágyi István szobrász – 94
 Hanzély Jenő keramikus – 180
 Hoffmann László építész – 371, 373, 374
 Hofmann, Rotraud német szobrász – 163
 Holló Barnabás – 41
 Horvay János szobrász – 38, 41, 49
 Horváth András építész – 409
 Horváth Zoltán Jenő amatőr szobrász – 343, 349
 Illa Gábor szobrász – 359
 Illa Gyula kőszobrász – 266, 297, 322, 326, 329, 331
 Illés Gyula szobrász – 228, 317
 Ispánki József szobrász – 71
 Jálics Ernő szobrász – 71, 217, 319
 Jánossy György építész – 106
 Jiratko Albin szobrász – 32
 Juhász Ferenc építész – 310
 Kalló Viktor szobrász – 92, 223
 Kamotsay István szobrász – 72
 Kampfl József szobrász – 109
 Kárpáti Anna szobrász – 95
 Kaubek Péter szobrász – 129
 Kelle Sándor festő – 223
 Keményffy Gábor keramikus – 265
 Kerényi Jenő szobrász – 80, 122
 Kereszneyi József amatőr szobrász – 390
 Keresztes Béla – 323
 Kertészfi Ágnes iparművész – 125, 246
 Kigyós Sándor szobrász – 117, 118, 170
 Kisház Csoport – Gyuris Róbert, Kiss Endre, Pinczehelyi András képzőművész – 177
 Kiss György szobrász – 28, 29, 34, 36, 37, 38, 41, 55, 184, 197, 205, 206, 208, 281
 Kiss Kovács Gyula szobrász – 124
 Klausz Gyula építész – 315, 381
 Klein Ármin festő, keramikus – 198, 200
 Kolozsi Tibor szobrász – 146
 Kopits János szobrász – 468
 Kovács Attila szobrász-restaurátor – 281
 Kozma Erzsébet szobrász – 55, 57
 Kőszeghy Gyula építész, szobrász – 58, 59, 214, 291, 296, 301, 308
 Krawczun Halina keramikus – 458
 Kucs Béla szobrász – 77, 86
 Kungl György keramikus – 232, 268, 332
 Kutas László szobrász – 129, 176
 Laborcz Ferenc szobrász – 85
 Lakatos Artúr iparművész – 65
 Lang Adolf építész – 281
Lantos Ferenc festő – 227
 László Péter szobrász – 90, 191, 439
 Lesenyeyi Márta szobrász – 219
 Ligeti Attila szobrász – 388
 Ligeti Miklós szobrász – 260
 Lóránt Zsuzsa szobrász – 131
 Lugosi Mária építész – 421
 Lux Elek szobrász – 63
 Mack Lajos szobrász – 53, 210, 244
 Madarassy Walter szobrász – 218, 221
 Majoros János keramikus – 226
 Makara István – 484
 Makra Zoltán szobrász – 178
 Makrisz Agamemnon szobrász – 106
 Manno Miltiadesz szobrász – 289, 290, 291, 418
 Maróti Géza szobrász – 256
 Martyn Ferenc festő, szobrász – 132, 133
 Matei Aurél szobrász – 217
 Mayer Ede szobrász – 55, 211
 Medgyessy Ferenc szobrász – 120
 Melocco Miklós szobrász – 112
 Mészáros Mihály szobrász – 91, 221
 Miklya Gábor szobrász – 176, 358
Mikus Sándor szobrász – 190
 Mihály Jolán szobrász-restaurátor – 281
 Molnár László keramikus – 218
 Mosonyi Tamás szobrász – 160

- Nádor Edina szobrász – 148
 Nagy Géza szobrász – 217
 Nagy István János szobrász – 174
 K. Nagy Mihály keramikus, szobrász – 61, 205, 212, 244, 297, 411
 Nendtvich Andor építész – 62
 Nowotarski István amatőr szobrász – 316, 385, 439, 462, 467, 488
 Nyári Zsolt szobrász – 469
 Nyíró Gyula szobrász – 218
 Oláh Szilveszter szobrász-restaurátor – 55
 Orbán Antal szobrász – 300
 id. Pál Mihály szobrász – 220
 Pál Zoltán szobrász – 162, 163, 339, 341, 353, 385
 Palatinus Dóra szobrász – 178
 Pálffy Tibor kőszobrász – 335
 Palkovics Lajos szobrász – 390, 411, 479
 Palotai Gyula szobrász – 403
 Palotás József szobrász – 128, 158, 173, 267, 449
 Papi Lajos szobrász – 129
 Patartics Zorán építész – 339
 Pátzay Pál szobrász – 66, 72
 Péterfi László szobrász – 160
 Petrides János keramikus, szobrász – 33
 Pilch Andor építész – 257, 286, 295
 Pop, Ion román szobrász – 462
 Radnai Béla szobrász – 41
 Ragács György iparművész – 339, 342, 363
 Regesz Pál építész, kőfaragó – 279
 Rétfalvi Sándor szobrász – 100, 103, 128, 139, 144, 147, 149, 157, 165, 167, 172, 247, 252, 325, 428, 467, 467
 Rieger Tibor szobrász – 335
 Rigó István szobrász – 146, 151, 152, 166, 170, 338
 Rosinger István műkovács – 254
 Rusňák, Juraj szlovák szobrász – 129
 Sakurai Toshio japán szobrász – 129
 Sándor István keramikus – 225
 Sartori, Giuseppe Antonio szobrász – 240
 Sartory József szobrász – 465
 Schaár Erzsébet szobrász – 139, 223
 Schrammel Imre keramikus – 230
 Schulek Frigyes építész – 38
 Schwartz (?) szobrász – 32, 103
 Sebestyén Sándor szobrász – 403
 Sidló Ferenc szobrász – 304, 305
 Sikorski Tádé építész, keramikus – 199, 285
 Sikorski-Zsolnay Lívia – 212
 Sikorski-Zsolnay Miklós – 54, 296, 387
 Simó József keramikus – 225
 Simon Ferenc szobrász – 222
 Sinkó András keramikus, szobrász – 55, 62, 65, 67, 215, 310
 Soltész László építész – 244, 246
 Soltra Elemér festő, érmész – 223, 431, 467
 Somlyádi Sándor építész – 386, 398
 Somogyi Árpád szobrász – 223, 392
 Soproni Stöckert Károly szobrász – 217
 Specker Attila építész – 263
 Speth Ferenc / Franz Anton Speth szobrász – 30, 234, 236, 240, 254
Stefán Henrik festő – 213
 Stróbl Alajos szobrász – 175
 Süttő Ferenc szobrász – 148, 352, 429
 ifj. Szabó István szobrász – 100
 Szabó Iván szobrász – 222
 Szabó László szobrász – 137
 Szabó Tamás építész – 391
 Szandai Sándor szobrász – 221
 Szász Gyula szobrász – 55
 Szatyor Győző famíves – 320, 321, 382
 Szebényi Imre szobrász – 222
 Székely, Pierre / Székely Péter szobrász – 141
 Szekeres Károly keramikus – 130
 Szigetvári János építész – 411
 Szigethy Gyula szobrász – 182
 Szomor László szobrász – 62, 307, 309, 488, 491
 Szódy Szilárd szobrász – 413
 Tankó Barnabás – 362
 Tankó Károly – 362
 Taubert László szobrász – 154, 351
 Telcs Ede szobrász – 41
 Tot, Amerigo / Tóth Imre szobrász – 126
 Tóth Aladár – 330
 Tóth Zsuzsa szobrász – 166
 Törley Mária szobrász – 164
Török János keramikus, szobrász – 260, 323, 454
 Trischler Ferenc szobrász – 136, 138, 147, 149, 150, 151, 154, 155, 158, 169, 171, 172, 176, 184, 185, 191, 244, 246, 366, 438, 450, 467, 486
 Vándor Béla amatőr szobrász – 424
 Vanyúr István szobrász – 156, 357
 Varga Imre szobrász – 110, 135
 Várnagy Péter építész – 141
 Vasarely, Victor festő – 113
 Vasas Károly szobrász – 88, 381
 Veszely Jelena szobrász – 97
 Vigh Tamás szobrász – 121, 131, 138
 Világhy Árpád szobrász – 174
 Vilt Tibor szobrász – 97, 191
 Viszoczkai Mária szobrász – 152
 Völgyes László mérnök – 311
 Völgyesi István szobrász – 128
 Weiler Árpád építész – 490
 Zala György szobrász – 31
 Zsolnay Gyula szobrász – 33

Általános névmutató

- Abay (Neubauer) Gyula – 410
 Abay Nemes Oszkár – 45
 Ady Endre – 112, 469
 Agócsy László – 423
 Amtmann Prosper – 276, 483
 Angster – 362, 421
 Ángyán János – 467
12 Apostol – 24, 28, 81
 Aquinói Szent Tamás – 23
13 Aradi Vértanú – 145, 152
 Arató Miklós Orbán – 455
 Assisi Szent Ferenc – 62, 191
Asztalos János – 190
 Asztalos Lajos – 420
 Aulich Lajos – 150
 Babis Mihály – 130, 166, 452, 478, 479
 Bácskaí István – 395
 Baghy Gyula – 395
 Bakich Gábor – 409
 Bánki Donát – 389
 Baranyai Aurél – 449
 Bárdos Lajos – 458
 Bárdosi Németh János – 442
 Barla-Szabó Jenő – 431
 Baross Gábor – 444
 Bartók Béla – 410
 gróf Batthyány Kázmér – 170
 gróf Batthyány Lajos – 158
 Beck Soma – 60, 414
 Békésy György – 385
 Berde Károly – 404
 Berényi Zsigmond – 236
 Berks Péter – 439
 Berze Nagy János – 403
 Bihari Ottó – 406
 Bleier Vilmos – 395
 Blesz József – 442
 Bogdán János – 174, 339
 Bokor Emil – 371
 Boros Béla – 467
 Brenner János – 174
 Bright, Richard – 385
Buday Dezső – 489
 Buday László – 423
 Bukszár Béla – 399
 Cholnoky László – 467
 Csáki Frigyes – 393
Cséby testvérek – 489
 Csekey István – 409
 Csikor Kálmán – 386
 Csiky Gergely – 208
 Csokonay Sándor – 425
 Csonka Ferenc – 447
 Csontváry Kosztka Tivadar – 122, 124
 Csorba Győző – 169, 387, 392
 Csörgey Titus – 299
 Damjanich János – 151
 Deák Ferenc – 32, 185, 431
 Degré Lajos – 299
 Dékány Miklós – 365
 Déri Miksa – 391
 Diófási Lajos – 391
 Dessewffy Arisztíd – 146
 Diófási Lajos – 391
Doktor Sándor – 191, 317, 487
 Donhoffer Szilárd – 406, 467, 468
Dózsa György – 189
 Dulánszky Nándor – 197, 278
 Eck Imre – 469
Egri Gyula – 483
 Engel Adolf – 438
 Engert Ádám – 390
 Entz Béla – 467, 468
 Erkel Ferenc – 208
 Ernst Jenő – 467, 469
 Ernster Géza és Dezső – 399
 Ernuszt Zsigmond – 21
 Esztergár Lajos – 389, 429, 445, 448
 Erzsébet királyné – 175
 Fábíán Béla – 417
 Faludi Ferenc – 451
 Faluhelyi Ferenc – 411
 Fauré, Gabriel – 133
 Fáy András – 397
 Fejér Lipót – 421
 Fenyvessy Béla – 467
 Filákovity Branko – 463
 Flerkó Béla – 406, 467
Fourier Szent Péter – 189
 I. Ferenc József – 344, 430, 460, 470, 484
 Fodor József – 452
 Forbát Alfréd – 407
Francia emlék – 286
 Frigyes Főherceg – 461
 Gábor Jenő – 462
 Gandhi, Mahatma – 183
 Garay János – 451
Gárdonyi Géza – 489
 Gebauer Ernő – 391
 Genersich Antal – 468
 Gerlóczy Gedeon – 319
 Giesswein Sándor – 395
 Givovich Miklós – 234
 Gombás Miklós – 455
 Gosztonyi Gyula – 461
 Grastyán Endre – 467
 Gulyás István – 476
 Gutenberg, Johannes – 53
Hajdu Gyula – 485
 Hajnóczy József – 436
 Halász Béla – 404
 Hamedli Gyula – 370
 Hamerli János (Flóra) – 370
 Hamerli József (Sári) – 372

- Hámori Artúr - 431, 467
 Handó György - 408
 Harsányi László - 467
 Heim Pál - 59, 472
 Hellényi Miksa - 425
 Herbert János - 442
 Hild János 450
 Hodinka Antal - 401
 Horvát Adolf Olivér - 353, 404
 Horváth Antal - 398
 Horváth Judit - 476
 Horváth Mihály - 400
 Hözl Szeráf Ferenc -
 Hunyadi János - 72,
 Istenes Szent János - 211
 id. Jakab apostol - 29
 II. János Pál pápa - 155, 341, 458
 Janus Pannonius -104, 419
 Jedlik Ányos - 454
 Jičňnský, Jaroslav - 420
 Jillek Emil - 401
 József Attila - 138
 Jézus Krisztus - 188,
Kállai Éva - 487
 Kalocsay Kálmán - 395
Kálvária -273
 Kálvin János - 176
 Kandó Kálmán - 402
Karikás Frigyes - 382
 Karlinger Gy. Tihamér - 467
 Kelényi Gábor - 467
 Kenessey Aladár (Ilonka) - 373
 Keresztelő Szent János - 63, 188
 Keresztes-Fischer Ferenc - 160, 454
 Kerpel-Fronius Ödön - 157, 430, 467
 Kertész Endre - 422
 Kindl József - 485
 Kinizsi Pál - 225
 Kiss Ernő - 146
 Kiss József - 376, 424, 486
 Kiss Tibor - 467
 Kindl József - 485
 Király Ferenc - 391, 434
 Kisfaludy Károly - 208
 Kitaibel Pál - 158
 Klimo György - 462, 465
 Knézičh Károly - 149
 Koczián Sándor - 398
 Koch Valéria - 460
 Kocsis László - 462
 Kodály Zoltán - 110, 392, 459
Koltai Ferenc - 489
 Komarov, Vlagyimir Mihajlovics - 126
 Korpusz - 36, 100, 103, 160
 Kossuth Lajos - 49
 Kovács Béla - 433, 434, 487
 Kovacsics Miklós - 476
 Kökény Lajos - 395
 Környey István - 467
 Kőrösi Csoma Sándor - 98
 Köröztös Imre Krizosztom - 397
 Krleža, Miroslav - 466
 Krisztics Sándor 403
 Lahner György - 148
 Lajos Gyula - 396
 Lajos Iván - 164
 Lajos László - 467
Landler Jenő - 484
Lassalle, Ferdinánd - 189
 Lásztity Szvetozár - 479
 Lázár Vilmos - 147
Lefkovics Ernő - 484
 Légrády László - 401
 gróf Leiningen Westerburg Károly - 150
 Lenau, Nicolaus - 180
 Lengvári István - 442
Lenin, Vlagyimir Iljics - 190
 Lenkei Lajos - 374
 Lengyel Pál - 395
 Leonardo da Vinci - 76
 Leőwey Klára - 459
 Lickl György - 418
 Liska József - 439
 Lissák Kálmán - 467
 Liszt Ferenc - 135, 411
 Lovász Pál - 391
 Littke József - 461
Magyar Lajos - 486, 486
 Makoviczky Gyula - 426
 Mandzurakisz Vaszilisz - 396
 Mansfeld Géza - 467
 M. Maróti Jolán - 388
 Mária Magdolna - 31, 188
 Marsay Andorné - 215
 Martyn Ferenc - 409, 471
 Matheovits Ferenc - 469
 Matković, Šimun - 385
 Mátyás király - 139
 Méhes Gyula - 467
 Méhes Károly - 406, 467
 Melczér Miklós - 414, 467
 Mestyán Gyula - 408
 Mócs Szaniszló - 370
 Módly Dezső - 455
 Molnár Farkas - 437
 Móricz Zsigmond - 434
 Munkácsy Mihály - 427
 Nádor Tamás - 454
 Nagy Lajos király - 61
 Nagysándor József - 149
 Németh Árpád - 467
 Németh Béla - 398
 Németh László - 459
 Németh Márton - 391, 434
 Nendtvich Andor - 215, 387, 448
 Nendtvich Tamás - 410
 Nepomuki Szent János - 22, 23, 188
 Oganeszján, O.D. - 310
 Opris Péter - 171
 Óriás Nándor - 428

- Pallas Athéné - 196
 Pallós Istvánné - 396
Papp-Váry Elemérné - 483
 Pechán Alfonz - 396
Pécsi Nemzeti Színház - 205
 Pekár Mihály - 468
 Perczel Miklós - 170
 Petőfi Sándor - 68, 97, 381
 Pertovich Ede - 461
 Pfaff Ferenc - 402
 Piatsek József - 433
 Pilch Andor - 257, 483
 Pintér János - 470
 Pintérné Horváth Irma - 470
 Poeltenberg Ernő - 147
Pollack Mihály - 191
 Pórszász János - 467
 Prica, Zlatko - 398
 Princz Gyula - 158
 Ptaček Viktor - 372
 Pühr Ferenc - 437
 Radnóti Miklós - 89, 109
 Rauch János - 377
 Rauss Károly - 467
 Reberics Imre - 440
 Reéh György - 404
 Remete Szent Pál - 22
 Reuter Camillo - 467
 Roboz Imre - 373
 Rokitansky, Carl Freiherr von - 468
 Romhányi György - 172, 467, 468
 Schmidt Lajos - 467
 Schneider István - 432, 440
 Schweidel József - 145
 Scipiades Elemér - 66
 Šenoa, August - 137, 452
 Simonyi Károly - 176, 407
 Somogyi Géza - 390
 Steinmetz Endre - 437
 Steinmetz Miklós - 109, 488, 490
Sudár István - 382
 Svoboda Gáspár - 423
 Szabó Dezső - 467
 Szabó József - 479
 Szabó Samu - 386
 Szabolcs vezér - 331
Szalai András - 487
 Szántó László - 471
 Szántó Tibor - 457
 gróf Széchenyi István - 32, 103, 176, 413
 Zeifritz István - 376
 Széky Márta - 390
 Széky Pál - 390
Szentháromság - 279
 Szentágothai János - 181, 467
 Szent Bernát - 164
 Szent Bertalan - 167
 Szent Borbála - 172
 Szent Flórián - 23, 55, 57, 188
 Szent György - 131, 188
 Szent István király - 60, 198
 Szent János apostol - 188
 Szent József - 212
 Szent Mór - 198
 Szent Pál apostol - 29, 30, 37,
 Szent Péter apostol - 30, 37, 198
Szent Rókus - 188
 Szent Vendel - 23
 Szentháromság - 209, 279
 Szentkátolnay Bálint Gábor - 396
 Szenteleky Kornél - 423
 báró Szepesy Ignác - 34, 487
 Szerdahelyi István - 396
 Szieberth Róbert - 397, 436, 440
 Szigligeti Ede - 208
 Szolcsányi János - 406
 Szőnyi Ottó - 462
 Szűz Mária - 24, 26, 27, 31, 38, 61, 62, 67, 188, 197
 Tarr Imre - 463, 486, 491
 Tepes Ferenc - 390
 Thienemann Tivadar - 402
 Tigyi András - 467
 Tigyi József - 406
 Tolnai József - 457
 Tóth Ilona - 456
 Török Ignác - 148
 Vadász Elemér - 438
 Varga Ferenc - 467
 Vargha Károly - 388
 Varjas József - 441
 Vas Gereben - 452
Vasváry Ház - 198
Vasváry Telep - 200
 gróf Vécsey Károly - 151
 Veress Endre - 439
 Vikár Béla - 422
 Virág Benedek - 413
 Virág Ferenc - 446
 Visy Zoltán - 386
 Vízaknai Antal - 436
 Várkonyi Nándor - 465
 Vörösmarty Mihály - 208
 Warga Ferenc - 440
Weber Xavér Ferenc - 484
 Weidinger Imre - 276
 Weöres Sándor - 387
 Werner Adolf - 451
 Zádor Jenő - 426
 Zamenhof, Ludvig - 316, 394
 Zechmeister László - 467
 gróf Zichy Gyula - 184, 366, 401
 Zipernowsky Károly - 84, 393, 429
 Zrínyi Miklós - 58, 59, 388
 Zsiga László - 371
Zsolnay Mauzóleum - 285
 Zsolnay Vilmos - 38, 257, 342, 404, 406

Művek jegyzéke

SZOBROK

Csáktornyai Ernusz Zsigmond Püspök címerköve. Káptalan utca 8. Dóm Kőtár.....	21
Ism. kőfaragó: Remete Szent Pál. Ágoston tér, Szent Ágoston templom	22
Gianone Ferenc: Nepomuki Szent János. Ágoston tér, Szent Ágoston templom	22
Ism. kőfaragó: Nepomuki Szent János. Rigóder-dűlő	22
Ism. kőfaragó: Nepomuki Szent János. Bagoly-dűlő	22
Ism. kőfaragó: Nepomuki Szent János. Kálvária utca 18.	23
Ism. kőfaragó: Szent Vendel. Kisdeindoli út 23.	23
Ism. kőfaragó: Aquinoi Szent Tamás. Király utca 41.	23
Ism. kőfaragó: Szent Flórián. Ferencesek utcája 21.	23
Ism. kőfaragó: Szűz Mária [Immaculata]. Rácvárosi út – Bolgár köz	24
Ism. kőfaragó: Szűz Mária [Immaculata] Rácvárosi út	24
Bartalits Mihály: 12 Apostol. Papnövelde utca 1.	24
Bartalits Mihály: Szűz Mária [Stella Maris]. Szent István tér, Miasszonyunk zárdatemplom	26
Bartalits Mihály: Pietà. Havihegyi út.....	26
Bartalits Mihály: Flóra. Aranyhegy, Gólya-dűlő 1.	26
Ism. szobrász: Szűz Mária [Stella Maris]. Havihegyi út	27
Fehér elefánt. Cégérszobor. Jókai tér 6.	27
Kiss György: 12 apostol	28
Kiss György: Idős Jakab apostol, Püspöki Palota kertjében	29
Kiss György: Szent Pál apostol, Püspöki Palota kertjében	29
Barokk szoborgaléria a Püspöki Palota kertjében.....	30
Szent Péter apostol. Püspöki Palota	30
Szent Pál apostol. Püspöki Palota	30
Zala György: Szűz Mária és Mária Magdolna, Püspöki Palota	31
Jiratko Albin: Tanítás. Szepesy Ignác utca 1.	32
Schwartzter (?): Deák Ferenc. Jurisics Miklós utca 38.	32
Schwartzter (?): gróf Széchenyi István. Jurisics Miklós utca 38.	32
Ism. szobrász: Vincellérlány. Jurisics Miklós utca 38.	32
Ism. szobrász: Fiatal nő. Jurisics Miklós utca 38.	32
Petrides János: Szfínx. Jurisics Miklós utca 38.	33
Zsolnay Gyula: Szárnyas griff. Jurisics Miklós utca 38.	33
Zsolnay Gyula: Szerecsen. Apáca utca 1. Sipőcz patika.....	33
Zsolnay Gyula: Szerecsen ivókút. Apáca utca 1. Sipőcz patika	33
Kiss György: négyesi báró Szepesy Ignác. Szent István tér.....	34
Kiss György: Korpusz. Havihegyi út	36
Kiss György: Szent Péter apostol, Káptalan utca 6.	37
Kiss György: Szent Pál apostol, Káptalan utca 6.	37
Kiss György: Szűz Mária. Széchenyi tér, Irgalmas templom	38
Horvay János: Zsolnay Vilmos. Rákóczi út – Szabadság utca	38
Apáti Abt Sándor: Fazekasság, Vegyészet, Festészet, Szobrászat, Építészet	38
Zsolnay szobor pályaművek	41
A 100 éves Zsolnay-szobor felújításának emlékköve. Rákóczi út	47
Horvay János: Kossuth Lajos. Kossuth tér.....	49
Mack Lajos: Gutenberg. Engel János József út 8.	53

Sikorski-Zsolnay Miklós: Hágai díszváza. Zsolnay Vilmos út 37.	54
A Zsolnay Kulturális Negyed szobrai	54
Kozma Erzsébet: Szent Flórián, másolat. Flórián tér	55
Kozma Erzsébet: Szent Flórián. Engel János József út 1.	57
Kószeghy Gyula: Zrínyi Miklós. Szigeti út 12.	58
Kószeghy Gyula: Zrínyi Miklós. Athinay út 9.	59
Gecső Sándor: Heim Pál. József Attila utca 11.	59
Gecső Sándor: Beck Soma. Akác utca 1.	60
Ism. Szobrász: Szent István király. Papnövelde utca 5.	60
K. Nagy Mihály: Szűz Mária a gyermek Jézussal. Széchenyi tér 11.	61
K. Nagy Mihály: Nagy Lajos király. Széchenyi tér 11.	61
Szomor László: Házi Madonna. Rákóczi út 39.	62
Sinkó András: Beteget gyógyító irgalmas barát. Irgalmasok utcája 1-3.	62
Bársony György: Assisi Szent Ferenc. Ferencesek utcája - Szent István tér	62
Lux Elek: Keresztelő Szent János. Káptalan utca - Aranyos-kút tér	63
Lakatos Artúr: Városépítés, 1905. Rákóczi út 73/c.	65
Lakatos Artúr: Városépítés, 1936-37. Rákóczi út 73/c.	65
Sinkó András: Őzek. Káptalan utca 2.	65
Gecső Sándor: Scipiades Elemér. Édesanyák útja 13-15.	66
Pátzay Pál: Nővérek. Szent István tér	66
Sinkó András: Szűz Mária [Stella Maris]. Hunyadi út	67
Borsos Miklós: Petőfi Sándor. 48-as tér	68
Id. Fekete Géza: Katona. Pécsváradi országút	71
Jálics Ernő: Bányász. Pécsváradi országút	71
Ispánki József: Paraszt. Pécsváradi országút	71
Jálics Ernő: Munkás. Pécsváradi országút	71
Kamotsay István: Villanyszerelő. Légszeszgyár utca 36.	72
Pátzay Pál: Hunyadi János. Széchenyi tér	72
Baksa Soós György: Leonardo da Vinci. Széchenyi tér	76
Kucs Béla: Fiatalság. Szeptember 6. tér	77
Barta Lajos: Hullám. Káptalan utca 5.	78
Borsos Miklós: Napbanéző. Esztergár Lajos út 4.	79
Kerényi Jenő: Fekvő nőalak. Hajnóczy József utca belső parkrésze	80
Antal Károly: 12 apostol. Szent István tér	81
Ism. szobrász: Zípernowsky Károly. 48-as tér 2.	84
Laborcz Ferenc: Játsszó gyerekek. Kőrösi Csoma Sándor utca	85
Kucs Béla: Táncoló gyerekek. Jókai utca	86
Bencsik István: Támaszkodó. Szőlő utca 64.	87
Vasas Károly: Eszmélő. Építők útja 9.	88
Bányai József: Radnóti Miklós. Esztergár Lajos út 6.	89
László Péter: Furulyázó fiú. Komját Aladár utca 5.	90
Mészáros Mihály: Emberpár. Mecsek, Erdész út, volt Tüdőszanatórium	91
Kalló Viktor: Ércbányász. Esztergár Lajos út 19.	92
Halmágyi István: Csacsi békával. Esztergár Lajos út belső parkrésze	94
Kárpáti Anna: Támaszkodó. Pacsirta utca 2.	95
Grantner Jenő: Bányász. Vasas, D utca 1.	96
Veszely Jelena: Petőfi Sándor. Vasas, D utca 1.	97
Vilt Tibor: Prométheusz. Szigeti út 12.	97

Antal Károly: Kőrösi Csoma Sándor. Esztergár Lajos út – Bánki Donát utca	98
Ifj. Szabó István: Fán ülő fiú. Tüzér utca 11.	100
Rétfalvi Sándor: Korpusz. Havihegy	100
Rétfalvi Sándor: Korpusz. Kertvárosi templom	103
Rétfalvi Sándor: Korpusz. Honvéd tér	103
Schwartzter (?): gróf Széchenyi István. Király utca 44.	103
Borsos Miklós: Janus Pannonius. Barbakán kert.....	104
Makrisz Agamemnon: Niké. Mecsek, Hunyadi út	106
Kampfl József: Radnóti Miklós. Radnóti Miklós utca 2.	109
Asszonyi Tamás: Steinmetz Miklós. Szabadság utca 2.	109
Bencsik István: Kód. Jurisics Miklós utca 16.	110
Varga Imre: Kodály Zoltán. Szent István tér	110
Melocco Miklós: Ady Endre. Barbakán várak.....	112
Victor Vasarely: Jel-Szobor. Hunyadi út – Magaslati út	113
Farkas László: Ember és Természet. Ángyán János út 1.	116
Amemija Issei: Párbeszéd. Esztergár Lajos út – Ybl Miklós utca.....	116
Kígyós Sándor: Kószalag. Rókus sétány.....	117
Kígyós Sándor: Balett. Szent István tér	118
Medgyessy Ferenc: Anya és gyermeke. Hunyadi út 1.	120
Vigh Tamás: Régészet. Szent István tér.....	121
Kerényi Jenő: Csontváry Kosztka Tivadar. Szent István tér	122
Kiss Kovács Gyula: Csontváry Kosztka Tivadar. Csontváry utca – Maléter Pál út	124
Kertészfi Ágnes: Játszó plasztika. Tettye.....	125
Amerigo Tot: Komarov emlék. Búza tér	126
Palotás József: Gnóm. Pintér Kert, Tettye tér 9.	128
Rétfalvi Sándor: Kavicsasszony. Pintér kert, Tettye tér 9.	128
Boris Dunimagloski: Háló alatt madarak. Pintér kert, Tettye tér 9.	128
Bányai József: Torzó. Pintér kert, Tettye tér 9.	128
Farkas László: Bimbó. Pintér kert, Tettye tér 9.	128
Völgyesi István: Keresztmotívum. Pintér kert, Tettye tér 9.	128
Kutas László: Anya gyermekeivel. Pintér kert, Tettye tér 9.	129
Bencsik István: Gyöngy. Pintér kert, Tettye tér 9.	129
Juraj Rusňak: Pocta Feidioni / Pheidias oszlopfője. Pintér kert, Tettye tér 9.	129
Fritz Mihály: Szerelem. Pintér kert, Tettye tér 9.	129
Toshio Sakurai: Élet és forma. Pintér Kert, Tettye tér 9.	129
Kaubek Péter: Gránitfigura. Pintér kert, Tettye tér 9.	129
Papi Lajos: Kötöny király unokája. Pintér kert, Tettye tér 9.	129
Borsos Miklós: Babits Mihály. Apáca utca 21-23.	130
Szekeres Károly: Kerámia plasztika. Indóház tér.....	130
Vigh Tamás: Női torzó. Nagy Lajos király útja 20.	131
Lóránt Zsuzsa: Szent György. Esze Tamás utca 3.	131
Martyn Ferenc: Hangyák emlékműve. Káptalan utca 5.	132
Martyn Ferenc: Barbár emlék / Járom. Káptalan utca	133
Martyn Ferenc: Gabriel Fauré emlékére. Káptalan utca.....	133
Varga Imre: Liszt Ferenc. Szent István tér	135
Trischler Ferenc: Lobogás. Kodály Zoltán utca 20.	136
Farkas Pál: Méncsikók. Űszögpuszta	136
Farkas Pál: August Šenoa. Esze Tamás utca 3.	137

Szabó László: Totemoszlop / Növényritmus. Tettye.....	137
Vigh Tamás: József Attila. Athinay út 44.	138
Trischler Ferenc: Lajos László. Édesanyák útja 17.	138
Rétfalvi Sándor: Mátyás király. Mátyás király utca 3.	139
Schaár Erzsébet: Nőalak. Káptalan utca 5.	139
Sshaár Erzsébet: UTCA. Káptalan utca 5.	140
Székely Péter: Kőkert. Káptalan utca 4.	141
Bencsik István: Pénelopé. Káptalan utca 5.	143
Rétfalvi Sándor: Komédia, kútszobor. Király utca – Színház tér	144
Rétfalvi Sándor: Tragédia, kútszobor. Király utca – Színház tér	144
Bencsik István: Schweidel József. Aradi Vértanúk útja.....	145
Kolozsi Tibor: Kiss Ernő. Aradi Vértanúk útja.....	146
Rigó István: Dessewffy Arisztíd. Aradi Vértanúk útja.....	146
Rétfalvi Sándor: Lázár Vilmos. Aradi Vértanúk útja	147
Trischler Ferenc: Poeltenberg Ernő. Aradi Vértanúk útja.....	147
Sütő Ferenc: Török Ignác. Aradi Vértanúk útja	148
Nádor Edina: Láhner György. Aradi Vértanúk útja.....	148
Trischler Ferenc: Knézičh Károly. Aradi Vértanúk útja.....	149
Rétfalvi Sándor: Nagysándor József. Aradi Vértanúk útja.....	149
Trischler Ferenc: gróf Leiningen-Westerburg Károly. Aradi Vértanúk útja	150
Böszörményi István: Aulich Lajos. Aradi Vértanúk útja	150
Trischler Ferenc: Damjanich János. Aradi Vértanúk útja.....	151
Rigó István: gróf Vécsey Károly. Aradi Vértanúk útja	151
Aradi Vértanúk emlékköve. Aradi Vértanúk útja.....	152
Viszoczkai Mária: A tűz háza. Edison utca 1.	152
Viszoczkai Mária: Az energia forrása. Edison utca 1.	152
Trischler Ferenc: Szeretet. Püspöki Palota kertjében.....	154
Taubert László: Kurosz. Szent Mór utca – Király utca	154
Trischler Ferenc: A vándor. Munkácsy utca 8.	155
Trischler Ferenc: II. János Pál pápa. Püspöki Palota	155
Petar Barišić: Egyensúly / Tenzija. Rákóczi út 46.	156
Vanyúr István: Ismeretlen bányász. Pécsbánya, Gesztenyés.....	156
Rétfalvi Sándor: Kerpel-Fronius Ödön. József Attila utca 7.	157
Trischler Ferenc: Kitaibel Pál. Ifjúság útja 6.	158
Trischler Ferenc: Princz Gyula. Ifjúság útja 6.	158
Palotás József: gróf Batthyány Lajos. Kossuth tér.....	158
Péterfi László: Keresztes-Fischer Ferenc. Papnövelde utca 5.	160
Mosonyi Tamás: Korpusz. Kisdeindol-hegyhát-dűlő – Kisdeindol-dűlő	160
Jókai tér, Millennium 2000 Emléktér	161
Bencsik István: Ujj. Jókai tér.....	162
Pál Zoltán: Páprád – Trón – Szoma – Monostor. Jókai tér	162
Pál Zoltán: A Föld köldöke, forráskút. Jókai tér	163
Rotraud Hoffmann: Partnerség. Citrom utca – Fellbach tér	163
Törley Mária: Szent Bernát. Széchenyi tér 11.	164
Firnigel Tibor: Lajos Iván. Jurisics Miklós utca 38.	164
Rétfalvi Sándor: Bacchus. Hunyadi út 12.	165
Tóth Zsuzsa: Babits Mihály. Veress Endre út 15.	166
Rigó István: Kosárlabdázó nő. Veress Endre út 11.	166

Rétfalvi Sándor: Szent Bertalan. Széchenyi tér.....	167
Bencsik István: Isten Ujja. Tettye	169
Trischler Ferenc: Csorba Győző. Universitas utca 2/a.	169
Rigó István: gróf Batthyány Kázmér. Papnövelde utca 5.	170
Rigó István: Perczel Miklós. Papnövelde utca 5.	170
Kígyós Sándor: Gömb és hasáb. Ifjúság útja 8.	170
Trischler Ferenc: Opris Péter. Rákóczi út – Opris Péter tér.....	171
Rétfalvi Sándor: Romhányi György. 48-as tér	172
Trischler Ferenc: Szent Borbála. Schroll József út.....	172
Palotás József: Keltaur. Kálvária utca	173
Világhy Árpád: Bogdán János. Dobó István utca 93.	174
Nagy István János: Brenner János. Széchenyi tér 11.	174
Ism. szobrász: Bányamentő. Komját Aladár utca	175
Stróbl Alajos: Erzsébet királyné. Szigeti út 12.	175
Kutas László: Kálvin János. Engel János József út 15.	176
Miklya Gábor: Simonyi Károly. Malomvölgyi út 1/b.	176
Trischler Ferenc: gróf Széchenyi István. Kossuth tér	176
Kisház Csoport: Székkakas. Nagy Imre út – Csontváry utca.....	177
Palatinus Dóra – Makra Zoltán: 37 m ² Ércbányász tér	178
Friedrich Ferenc: Viszony. Boszorkány utca 2.	179
Hanzély Jenő: Nicolaus Lenau. Munkácsy utca 9.	180
Fábos György: Szentágothai János. Szigeti út 12.	181
Szigethy Gyula: Szögek szemlélése. Széchenyi tér 12.	182
Gaulaim Bal: Mahatma Gandhi. Dobó István utca 93.	183
Kiss György: gróf Zichy Gyula. Ifjúság útja 6.	184
Trischler Ferenc: gróf Zichy Gyula. Mária utca 2.	184
Trischler Ferenc: Deák Ferenc. Kossuth tér	185
Bocz Gyula: Csillagok. Móra Ferenc utca 72.	186
ELTÁVOLÍTOTT SZOBROK	
Ism. kőfaragó: Nepomuki Szent János	188
Ism. kőfaragó: Nepomuki Szent János	188
Ism. kőfaragó: Nepomuki Szent János	188
Ism. kőfaragó: Szent György.....	188
Ism. kőfaragó: Szent Flórián.....	188
Ism. kőfaragó: Szent Rókus	188
Ism. kőfaragó: Szent Szűz Mária.....	188
Ism. kőfaragó: Szent Flórián	188
Bartalits Mihály: Szentsír	188
Bartalits Mihály: Keresztelő Szent János.....	188
Bartalits Mihály: Szent János apostol.....	188
Ism. szobrász: Allegorikus nő- és férfialak.....	189
Ism. szobrász: Fourier Szent Péter.....	189
Blum Nándor és Károly: Ferdinand Lassalle	189
Ism. szobrász: Dózsa György	189
Mikus Sándor: Lenin	190
Gádor István: Térplasztika I-II.	190
Gádor István: Térplasztika I-II-III.	190
Fritz János: Asztalos János	190

Gáti Gábor: Perszephoné	191
Anyisztrátov, Alekszander: Lovacska	191
Vilt Tibor: Doktor Sándor	191

ÉPÜLETPLASZTIKÁK

Jupiter, Apolló, Mercur, Neptun. Felsőmalom utca 3.	195
Tavaszi, Nyári, Téli. Felsőmalom utca 19.	195
Mitológiai jelenetsor. Szent István tér 6.	196
Amorettek. Mária utca 13.	196
Pallas Athéné. Széchenyi tér 7.	196
Kiss György: Magyar szentek hódolata a Magyarok Nagyasszonya előtt. Bazilika	197
Szent István király, Szent Péter apostol, Szent Mór püspök, Bazilika	197
Allegorikus női figurák a Vasváry-család címerével. Király utca 19.	198
Kereskedelem és Forgalom (Közlekedés). Király utca 19.	199
Művészet és Ipar. Király utca 19... ..	199
Színes majolikamázás domborművek. Jurisics Miklós utca 38.	200
Tavaszi-Nyári-Őszi-Téli. Jurisics Miklós utca 38.	202
Faliképek puttóval. Jurisics Miklós utca 38.	203
A négy évszak. Jurisics Miklós utca 38.	203
Cifra kémény. Zsolnay Vilmos út 37.	204
Génius. Pécsi Nemzeti Színház.....	206
Hármas szoborcsoport. Pécsi Nemzeti Színház	206
Diana vadászata. Pécsi Nemzeti Színház	207
Két allegorikus női figura. Pécsi Nemzeti Színház	207
Vörösmarty Mihály – Sziglieti Ede – Erkel Ferenc – Csiky Gergely – Kisfaludy Károly, Pécsi Nemzeti Színház	208
Négy konzoltartó nőalak. Ferencesek utcája 20.	208
Szenháromság dombormű. Apáca utca 11.	209
Istenkút. Fábián Béla út.....	209
Magyarország angyalos középcímere. Postapalota.....	210
Távírda, Telefon, Allegorikus női figura. Postapalota	210
Puttó-frízek. Postapalota	211
Istenes Szent János. Irgalmasok utcája	211
Férfi és női figurák, Király utca 5.	211
Szent József munkáscsaláddal. Zsolnay Vilmos út 42.	212
Dombormű Pécs címerével. Zsolnay Vilmos út 42.	212
Magyarország címere fogadalmi emléktáblával. Zsolnay Vilmos út 42.	212
Stefán Henrik: Család. Perczel Miklós utca 32.....	213
Pécs város címere. 48-as tér 1.	213
Egyetemalapítás dombormű. 48-as tér – Vasváry Pál utca	213
Tudomány – Haza – Hit. Janus Pannonius utca – Széchenyi tér 11.	214
Bildstock. Rákóczi út 69.	214
Nendtvich Andor és Marsay Andorné. Rákóczi út 73/a-c.	215
Prométheusz átadja a tüzet. Mohácsi út 107.	216
[Boszorkány – Lovashusár, mindkettő megsemmisült]	217
Nyilazó Indiánok – Sellő. Esztergár Lajos út 13.	217
Szökellő őz – Nyilazó lovas – Sebzett szarvas. Esztergár Lajos út 11/a-b-c.	217
Legelésző kecske – Dámvad – Holdat ugató kutya. Esztergár Lajos út 15/a-b-c.	218

Hattyú – Bagoly – Mókus. Esztergár Lajos út 17/a-b-c.	218
Szarvas és őzek. Esztergár Lajos út 6.	218
Tavaszi – Nyári – Fiatalság – Ősz – Tél. Esztergár Lajos út 8/a-b-c-d-e.	219
Életöröm I-II-III. Esztergár Lajos út 4.	220
Halak – [Repülő madarak, megsemmisült]. Bánki Donát utca 19/a.	221
Nő mandolinnal – Olvasó férfi. Bánki Donát utca 27/a-b.	221
Bölcény – Pegazus. Bánki Donát utca 29/a-b.	221
Halak – Vizimadarak – Repülő madarak. Kőrösi Csoma Sándor utca 1/a-b-c.	221
[Csikó madárral, megsemmisült] – Paripa kígyóval. Kőrösi Csoma Sándor utca 3/b.	222
[Róka szőlővel – Páva, mindkettő megsemmisült]. Kőrösi Csoma Sándor utca 5/a-b.	222
Kecske – [Őz, megsemmisült]. Kőrösi Csoma Sándor utca 7/a.	222
Rák – Teknős. Kőrösi Csoma Sándor utca 9/a-b.	222
[Gém, megsemmisült] – Hal hálóban. Kőrösi Csoma Sándor utca 11/b.	222
Kakas – Vadliba. Kőrösi Csoma Sándor utca 13/a-b.	223
Faültető – [Furulyázó férfi, megsemmisült]. Kőrösi Csoma Sándor utca 16/a.	223
[Szoptató róka – Hal – Pelikánok – Mackó – Kecske, valamennyi megsemmisült]. Türr István utca 17/a-b-c-d-e.	223
Napóra. Ifjúság útja 6.	223
Nyár. Bánki Donát utca 2.	225
Vakáció. Zipernowsky utca 5.	225
Kinizsi. Jókai utca 49.	225
Kerámia falkép. Ifjúság útja 33.	226
Életfa. Rákóczi út 64.	226
Tulipánok. Tetteye.....	227
Zománc-fríz. Légszeszgyár utca 46.	227
Dekoratív plasztika. Szigeti út 12.....	228
Gyümölcsmadonna. Irgalmasok utcája 5. – Rákóczi út	228
Gyümölcsmadonna. Irgalmasok utcája 5. – Kossuth tér	228
Fürtös 'Egypercesek'	229
Kerámia-relief. Színház tér	230
Gácsi Barna Ferenc: Négy évszak. Szabadság utca 34.	230
Dobány Sándor kerámia épületdíszei.....	231
Kungl György kerámia oszlopai.....	232
KAPUZATOK	
Káptalan utca 2.	234
Papnövelde utca 1.	236
Papnövelde utca 5.	237
Szent István tér, Püspöki sírbolt kovácsoltvas díszkapuja	240
Király utca 42.	241
Király utca 44.	242
Zsolnay Vilmos út 37.	242
Mária utca 9.	243
Perczel Miklós utca 14.	244
Janus Pannonius utca 5.	244
Ifjúság útja 6.	244
Ifjúság útja 8.	246
Szent István tér, Bazilika külső kapuzata.....	247
Szent István tér, Bazilika belső kapuzata	251

Szent István tér, Püspöki Palota, Mária kápolna kapuja.....252

KUTAK

Török kút. József utca – Szent Mór utca	254
Berényi kút. Szent István tér, Bazilika északi oldalán.....	254
Herkulesfürdői díszkút. Zsolnay Vilmos út 37. Jurisics Miklós utca 38.	255
Petrezselyem kút. Aradi Vértanúk útja – Hunyadi út	255
Kacsás kút. Káptalan utca 2.	256
Zsolnay Vilmos emlékkút. Széchenyi tér – Zsolnay tér.....	257
Bivalyos díszkút. Szendrey Júlia utca 7.	260
Tettyei szökőkút.....	260
Zsolnay-centenárium emlékkút. Hunyadi út 1.	261
Barátság forrás. Krisztina tér	262
Csorgó kút. Petőfi Sándor utca – József Attila utca.....	262
Xavér kút. Alkotmány utca	263
Sétatéri szökőkút. Szent István tér.....	263
Sarok Kút [ún. Veronika kút]. Király utca – Kazinczy utca	264
Tüke kút. Citrom utca	264
Óra kút. Széchenyi tér 1.	265
Török kút. Kálvária utca	266
Ágoston kút. Ágoston tér.....	266
Halas szökőkút Hal tér	267
Leveles kút. Széchenyi tér	267
Szökőkút halakkal. Rákóczi út 71.	268
Szökőkutak, vízjátékok	268

EMLÉKMŰVEK

Kőpillér. Rókusdomb.....	273
Kálvária	273
Amtmann – Weidinger emlékmű. Felső sétatér.....	276
Két obeliszk. Szent István tér.....	278
Emlékkő. Pécsbánya, Lámpásvölgy	279
Szenháromság. Széchenyi tér.....	279
Zsolnay Mauzóleum. Felsőmalom utca.....	285
Francia emlék. Mecsek, Szőlő utca	286
I-II. világháborús emlékmű. Somogy.....	289
I-II. világháborús emlékmű. Szabolcs.....	290
I. világháborús emlékmű. Rácváros	291
Zrínyi Miklós hősi emlékmű. Szigeti út 12.	291
I. világháborús emlékmű. Kossuth tér	294
I. világháborús emlékmű. Széchenyi tér 11.	295
I. világháborús póttábla. Széchenyi tér 11.	296
II. világháborús emléktáblák. Széchenyi tér 11.	296
I. világháborús emlékmű, Siklósi út 43.	297
Mindenki keresztje. Siklósi út 43.	298
I. világháborús emlékmű. Rákóczi út 80.....	299
Csörgy Titus emlékkő. Mecsek, Lapis	299
Felszabadulás emlékmű. Papnövelde utca 5.	300
Örökmécses. Széchenyi tér.....	303

52-es Pécsi Gyalogezred emlékműve. Széchenyi tér.....	304
19-es Pécsi Honvéd Gyalogezred emlékműve. Széchenyi tér.....	305
8-as Huszárok emlékműve. Széchenyi tér.....	307
Vasutas hősök I. világháborús emlékműve. Indóház tér 1.....	308
Bányász emlékmű. Hősök tere.....	309
Szovjet emlékmű, 1945. Siklói út 43.	310
Bányász mártíremlék. Hősök tere.....	311
100 éves a Magyar Vasút. Indóház tér.....	311
Auschwitzi mártíremlék. Szív utca 2.	312
Holokauszt mártíremlék. Szív utca 2.	312
1848-as centenáriumi emlék. Ángyán János út 1.	313
A tudás fáklója, iskolacentenáriumi emlék. Pécsbánya.....	313
Bányász mártírok emlékműve. Pécsbánya.....	313
Csertetői bányászemlék. Szabolcs.....	315
Zamenhof emlékkő. Eszperantó park.....	316
Doktor Sándor emlék. Édesanyák útja 13-15.	317
Tanácsköztársaság emlékmű. Köztársaság tér.....	317
Örök Hűség lakatfalak. Janus Pannonius utca 4. és 6. és Sétatér.....	318
Gerlőczy Gedeon emlék. Janus Pannonius utca 11.....	319
A kommunizmus áldozatainak emlékoszlopa. Siklói út 43.	320
1956-os kopjafa. Siklói út 43.	320
1956-os emlékmű. Aradi Vértanúk útja.....	321
Munkástanácsok emlékműve. Színház tér.....	322
Országzászló. Szabolcs.....	322
Világháborús repülőszök emlékműve. Ybl Miklós utca - Építők útja.....	323
II. világháborús emlékkereszt. Hird.....	324
Diktatúrák áldozatai. Rákóczi út 80.	325
Bányászemlék. Somogy.....	325
1956-os emlékmű. 48-as tér.....	326
Országzászló. 48-as tér.....	329
Millecentenáriumi országzászló. 48-as tér.....	329
Honfoglalás / Hét vezér emlékmű. Mecsek, Lapis.....	330
Szabolcs címere. Szabolcs.....	331
Szabolcs vezér emlékkő. Szabolcs.....	331
Olimpia emlékkő. Pécsi olimpikonok ligete, Veress Endre út 11.	331
Névadókö. Pécsi olimpikonok ligete, Veress Endre út 11.	331
Pécsi olimpikonok emlékműve. Pécsi olimpikonok ligete, Veress Endre út 11.	332
I. világháborús emlékmű. Siklói út 43.	332
I. világháborús cs. és kir. katonatemető emlékműve. Siklói út 43.	333
II. világháborús emlékkereszt. Siklói út 43.	333
Rotary emlékkő, 1998. Mecsek, Rotary körsétány.....	334
Rotary emlékkő, 2011. Mecsek, Rotary körsétány.....	334
Schroll-akna emlékmű. Pécsbánya.....	334
Memento. Siklói út 43.	335
II. világháborús emlékmű. Klimó utca - Esze Tamás utca.....	335
Elhurcolt gyermekek emlékműve. Fürdő utca 1.	338
Bogdán János emlék. Komját Aladár utca 5.	339
Napóra. Vasas.....	339

Szabolcsi bányák emlékműve. Szabolcs	340
Millennium 2000 emlékmű. Somogy	340
Millennium 2000 emlékmű. Hird.....	340
Millennium 2000 emlékmű, Jókai tér	340
Három kopjafa. Engel János József út 15.	341
Pápalátogatás emlékműve és emlékköve. II. János Pál pápa út.....	341
Uránbányászat. Esztergár Lajos út 19.	342
Vasas névadó emlék. Vasas.....	342
Zsolnay Vilmos emlékfal. Zsolnay Vilmos út 37.	342
Örök gyermek. Siklói út 43.	343
Gyula-akna segédutató emlékkő. Pécsbánya, Lámpásvölgy	343
Gyula-akna emlékkő. Pécsbánya, Lámpásvölgy	343
Felső-táró emlékkő. Pécsbánya, Lámpásvölgy.....	343
Légfeltörés emlékkő. Pécsbánya, Lámpásvölgy	344
Északi-táró emlékkő. Pécsbánya, Lámpásvölgy.....	344
Rücker-akna emlékkő. Somogy.....	344
Ferenc József (Béke)-akna emlékkő. Szabolcs, Istenáldásvölgy	344
Mecsek nagyjai emlékkő. Mecsek, Vörös hegy	345
Pécsbányai aknák emlékműve. Pécsbánya, Gesztenyés.....	345
Pécsbányai tárók emlékműve. Pécsbánya, Gesztenyés	346
Ezeréves emlékkő. Pécsbánya, Gesztenyés	346
Wiesner-akna emlékkő. Vasas, Szent Borbála emlékpark.....	347
Szabolcsi aknák és tárók emlékműve. Szabolcs, Hősök tere.....	347
Vasasi aknák és tárók emlékműve. Vasas, D utca 1.	348
Vasasi alapítványi tárók emlékműve. Vasas, D utca 1.	348
Roma holokauszt emlékmű. Lánca utca – Zsolnay Vilmos út.....	349
Trianon emlékmű. Vasas, templomkert	350
Mecseki szén- és uránbányászat emlékműve. Ágoston tér	351
Henrik-táró emlékkő. Somogy	352
1956-os emlékmű. Janus Pannonius utca 3.	353
Horvát Adolf Olivér emlékkő. Mecsek, Vöröshegy	353
Maurinum emlékkő. 48-as tér 4.	353
Szabolcsi bányász áldozatok emlékműve. Szabolcs, Hősök tere	354
Újhegyi üzemek emlékműve. Schroll József út.....	355
Újhegyi üzemek emlékműve. Schroll József út.....	355
Mecseki aknamélyítők emlékműve. Schroll József út	356
Csille a vágatban emlékmű. Vasas, Szent Borbála emlékpark.....	357
Bányalovak emlékére. Komlói út – Hársfa út.....	357
Bányász-Kohász-Erdész emlékmű. Ágoston tér	357
Cseppkő emlék. Rét utca 8.	358
Erdész emlékmű. Rét utca 8.	358
Erdész emlékmű. Tettye	358
Zsidó mártírok emlékműve. Indóház tér.....	359
Írott kő emlék. Király utca – Lyceum utca – Nagy Flórián utca	360
Budai kapu emlékkő. Király utca.....	361
Angster emlék. Káptalan utca 4.	362
Botlókő emlékjелеk.....	363
Vasassaurus Carbonis emlékmű. Vasas, Szent Borbála emlékpark.....	363

Thommen-légakna emlékkő. Vasas, Petőfi-akna	364
Thommen (Petőfi) szállító-akna. Vasas, Petőfi-akna	364
Somogy függőleges aknáí és tárói. Somogy.....	364
Megszállás alóli felszabadulás emlékműve. Árpádtető.....	364
Dékány Miklós emlék. Szigeti út 12.	365
Víztorony emlékmű. Hársfa út.....	365
Mihály-akna emlékkő. Szabolcs.....	365
gróf Zichy Gyula emlék. Mária utca 2.	366
Szórókút. Siklósi út 43.....	367
Lélekmadár bányászati emlékmű. Vasas, Szent Borbála emlékpark	367
MECSEKI PIHENŐK	
Szaniszló pihenő. Dömörkapui út	370
Hamedli emlék. Irma út.....	370
Flóra pihenő. Dömörkapu	370
Emil pihenő. Erdész út	371
László pihenő. Hunyadi út, a Mecsek kapu felett.....	371
Ptaček pihenő. Dömörkapu	372
Sári pihenő. Miléva út	372
Roboz pihenő. Bánffay Simon út	373
Ilonka pihenő. Miléva út.....	373
Lenkei pihenő. Irma út	374
Mecsek kapu. Hunyadi út.....	374
MECSEKI KILÁTÓK	
István kilátó. Jakabhegy	376
Kiss József kilátó. Mecsek, Misina	376
János kilátó. Mecsek, Tubes	377
TV Torony kilátó. Mecsek, Misina	378
ELTÁVOLÍTOTT EMLÉKMŰVEK	
Országzászló, 48-as tér.....	380
Munkásmozgalmi emlékmű, 48-as tér	380
1848-as centenáriumi emlék. Balokány.....	381
Szovjet emlékmű, Rácváros.....	381
Pufajkás emlékmű. Alsómalom utca 7.	381
Csertetői bányász emlékmű.....	381
Úttörő emlékmű. Pécsbánya	381
Petőfi emlék. Pécsvaradi országút.....	381
Csillagfa. Komlói út 58.	381
Sudár István emlék. Komlói út 58.	381
Karikás Frigyes emlék. Bánki Donát utca 5.	381
Bányász emlékmű. Vasas, Parcsin-dűlő	381
A nap születése. Veress Endre út 15.	382
EMLÉKTÁBLÁK	
Šimun Matković. Ágoston tér.....	385
Tettye patak. Ágoston tér.....	385
Békésy György. Ágoston tér 11.	385
Richard Bright. Akác utca 1.	385
Csikor Kálmán. Alkotmány utca 14.	386

Szabó Samu. Anna utca 18.	386
Horvát népiskola. Anna utca 18.	386
Visy Zoltán. Anna utca 20.	386
Weöres Sándor. Apáca utca 8.	387
Csorba Győző. Apáca utca 8.	387
Pécsi Dalárda. Apáca utca 10.	387
Nendtvich Andor. Apáca utca 12.	387
M. Maróti Jolán Assumpta. Apáca utca 23.	388
Vaskapu. Aradi Vértanúk útja - Hunyadi út	388
Vargha Károly. Aradi Vértanúk útja 42.	388
Zrínyi Miklós. Aradi Vértanúk útja	388
Bánki Donát. Bánki Donát utca 2.	389
Török alóli felszabadulás. Barbakán - Esze Tamás utca	389
Esztergár Lajos. Bartók Béla utca 73.	389
Baptista Imaház. Bástya utca 6.	389
Széky Pál, Batthyány utca 1-3.	390
Tepes Ferenc, Batthyány utca 1-3.	390
Somogyi Géza, Batthyány utca 1-3.	390
Engert Ádám, Batthyány utca 1-3.	390
Széky Márta, Batthyány utca 1-3.	390
Gebauer Ernő. Bessenyei utca 2.	391
Déri Miksa. Boszorkány utca 2.	391
Németh-Király-Diófási. Búza tér 6.	391
Lovász Pál. Búza tér 8.	391
Sopianae városfal. Citrom utca - Fellbach tér.....	392
Rovásírás. Citrom utca 16.	392
Csorba Győző. Damjanich utca 17.	392
Kodály Zoltán. Dobó István utca 35.	392
Zipernowsky Károly. Edison utca 1.	393
Iskolaalapítás. Egyetem utca 2.	393
Csáki Frigyes. Engel János József út 4/1.	393
Polgári légi-katasztrófa. Építők útja -Ybl Miklós utca.....	394
Lakótelep. Ércbányász utca 1.	394
Eszperantó emlékfal. Eszperantó park.....	394
Zamenhof. Eszperantó park.....	394
Bácskai István. Eszperantó park.....	395
Baghy Gyula. Eszperantó park.....	395
Bleier Vilmos. Eszperantó park.....	395
Giesswein Sándor. Eszperantó park.....	395
Kalocsay Kálmán. Eszperantó park.....	395
Kökény Lajos. Eszperantó park.....	395
Lengyel Pál. Eszperantó park.....	395
Szerdahelyi István. Eszperantó park.....	396
Lajos Gyula, Pechán Alfonz, Pallós Istvánné. Eszperantó park.....	396
Szentkátolnai Bálint Gábor. Eszperantó park.....	396
Mandzurakisz Vaszilisz. Esztergár Lajos út 5/c.	396
Iskolaalapítás. Fábrián Béla út 7.	397
Szieberth Róbert. Fábrián Béla út 7.	397

Fáy András. Fáy András utca 5.	397
Iskolaalapítás. Felsővárház utca 22.	397
Körösztrös Imre Krizosztom. Ferencesek utcája 35.	397
Zlatko Prica. Ferencesek utcája 22.	398
Koczián Sándor. Ferencesek utcája 24.	398
Horváth Antal. Ferencesek utcája 25.	398
Németh Béla. Ferencesek utcája 36.	398
Bukszár Béla. Ferencesek utcája 42.	399
Szigeti kapu. Ferencesek utcája 52.	399
Ernster Géza és Ernster Dezső. Fürdő utca 1.	399
Stefánia Szövetség. Gábor Áron utca 15.	399
Templomalapítás. Havihegyi út	400
Horváth Mihály. Hungária út 36.	400
Főiskola-alapítás. Ifjúság útja 6.	400
Egyetemi Nemzetőr Zászlóalj. Ifjúság útja 6.	400
Légrády László. Ifjúság útja 6.	401
gróf Zichy Gyula. Ifjúság útja 6.	401
Jillek Emil. Ifjúság útja 6.	401
Hodinka Antal. Ifjúság útja 8.	401
Thienemann Tivadar. Ifjúság útja 8.	402
Kandó Kálmán. Indóház tér, Főpályaudvar	402
Pfaff Ferenc. Indóház tér, Főpályaudvar	402
Holokauszt. Indóház tér, Főpályaudvar	403
Siklói kapu. Irgalmasok utcája 5.	403
Berze Nagy János. Janus Pannonius utca 5.	403
Krisztics Sándor. Janus Pannonius utca 5.	403
Halász Béla. Janus Pannonius utca 6.	404
Horváth Adolf Olivér. Janus Pannonius utca 8.	404
Reéh György. Jókai tér 4.	404
Zsolnay Vilmos. Jókai utca 2.	404
Postapalota. Jókai utca 10.	405
Mestyán Gyula. József Attila utca 7.	405
Épületfelújítás. József Attila utca 7.	405
Iparosok, Vasváry Telep, Jurisics Miklós utca 44.	405
Építetű, Vasváry Telep, Jurisics Miklós utca 44.	406
Házépítés, Vasváry Telep, Jurisics Miklós utca 44.	406
Zsolnay Vilmos, Vasváry Telep, Jurisics Miklós utca 44.	406
MTA PAB elnökei. Jurisics Miklós utca 44.	406
Bihari Ottó. Jurisics Miklós utca 44.	406
Donhoffer Szilárd. Jurisics Miklós utca 44.	406
Flerkó Béla. Jurisics Miklós utca 44.	406
Méhes Károly. Jurisics Miklós utca 44.	406
Szolcsányi János. Jurisics Miklós utca 44.	406
Tigyi József. Jurisics Miklós utca 44.	406
Simonyi Károly. Jurisics Miklós utca 44.	407
Városfal rehabilitáció. Kálvária utca	407
Forbát Alfréd. Kaposvár utca 17.	407
Székesegyházi Énekiskola. Káptalan utca - Hunyadi út	408

Handó György. Káptalan utca 2.	408
Földalatti Bányászati Múzeum. Káptalan utca 3.	408
Házépítés. Káptalan utca 4.	409
Csekey István. Káptalan utca 4.	409
Martyn Ferenc. Káptalan utca 6.	409
Abay (Neubauer) Gyula. Király utca 1.	410
Bartók Béla. Király utca 5.	410
Hamerli család. Király utca 5.	410
Nendtvich Tamás. Király utca 8.	410
Pécsi villamosvasút. Király utca 14.	411
Liszt Ferenc. Király utca 15.	411
Dominikánus. Király utca – Színház tér	411
Faluhelyi Ferenc. Király utca – Szent Mór utca.....	411
Munkásmozgalmi. Király utca 26.	412
I. világháborús. Király utca 44.	412
Tanítóképző. Király utca 44.	412
Virág Benedek. Király utca 44.	413
gróf Széchenyi István. Király utca 44.	413
Pécsi Püspöki Joglyceum. Király utca 44.	413
Budai Kapu. Király utca 46.	414
Beck Soma. Kodály Zoltán utca 20. áthelyezve: Akác utca 1.	414
Berde Károly. Kodály Zoltán utca 20. áthelyezve: Akác utca 1.	414
Melczer Miklós. Kodály Zoltán utca 20. áthelyezve: Akác utca 1.	414
Chevra Kadisa Alapítványozói. Kossuth tér.....	415
II. világháborús mártírok. Kossuth tér	416
Szentlőrinci I. világháborús emléktábla. Kossuth tér	416
Villányi zsidó mártírok. Kossuth tér	416
Holokauszt áldozatai. Kossuth tér	416
Consumegylet. Kossuth tér 5.	417
Építők. Körösi Csoma Sándor utca 7.	417
Ifjúsági Egyesület székháza. Major utca 2.	417
Lickl György. Majorossy Imre utca 13.	418
Bosnyák. Majthényi Ferenc utca 1.	418
I. világháborús. Málom.....	418
Újjáépítés mártírjai. Mária utca 2	419
Janus Pannonius. Mária utca 2.	419
Janus Pannonius. Mária utca 2.	419
Polgári iskola. Mária utca 2.	419
Asztalos Lajos. Mária utca 4.	420
Mohács-Pécsi Vasút – MPV. Mária utca 7.	420
DGT székház. Mária utca 9.	420
Jaroslav Jičínský. Mária utca 9.	420
Pécsi Jótékony Nőegylet. Mária utca 18.	421
Angster gyár. Mária utca 35.	421
Fejér Lipót. Mária utca – Szent Mór utca.....	421
Anyaszállítás. Mártírok útja 3.	421
Pécsi gettó. Mártírok útja 42.	422
Kertész Endre. Mátyás király utca 14.	422

Vikár Béla. Mátyás király utca 15.	422
Agócsy László. Mátyás király utca 15.	423
Svoboda Gáspár. Mátyás király utca 15.	423
Buday László. Mátyás király utca 21.	423
Szenteleky Kornél. Mátyás király utca 26.	423
Templomrestaurálás. Mecsek, Lámpásvölgy	424
Templomrestaurálás. Mecsek, Lámpásvölgy	424
Kis-Tubes kilátó. Mecsek	424
Kiss József kilátó. Mecsek, Misina	424
Kiss József. Mecsek, Misina	424
Turista. Mecsek, Misina	425
János-kilátó. Mecsek, Tubes	425
Alapítók. Mecsek, Tubes	425
Hellényi Miksa. Mecsek, Tubes	425
Csokonay Sándor. Mecsek, Tubes	425
Makoviczky Gyula. Mecsek, Tubes	426
Köszönet az Őrzőknek. Mecsek, Tubes	426
Irgalmas rendház. Munkácsy utca 2.	426
Zádor Jenő. Munkácsy utca 3.	426
Kitelepítés. Munkácsy utca 8.	427
Munkácsy Mihály. Munkácsy utca 31.	427
I. világháború. Nagypárad	427
II. világháború. Nagypárad	427
Egyetemalapítás. 48-as tér 1.	428
Egyetemi építkezés. 48-as tér 1.	428
Óriás Nándor. 48-as tér 1.	428
Esztergár Lajos. 48-as tér 1.	429
Egyetemalapítás. 48-as tér 1.	429
Zipernowsky Károly. 48-as tér 2.	429
Maurinum. 48-as tér 4.	430
Egyetemi Zászlóalj. 48-as tér 4.	430
I. Ferenc József. Nyár utca 8.	430
Kerpel-Fronius Ödön Gyermekkorház. Nyár utca 8.	430
Gyermekmenhely. Nyár utca 8.	431
Kerpel-Fronius Ödön. Nyár utca 8.	431
Barla-Szabó Jenő. Nyár utca 8.	431
Deák Ferenc. Óz utca 2.	431
Hámori Artúr. Pacsirta utca 1.	431
Marianum. Papnövelde utca 2.	432
Püspöki Tanítóképző. Papnövelde utca 2.	432
Schneider István. Papnövelde utca 2.	432
Felszabadulás. Papnövelde utca 5.	432
Felújítás. Papnövelde utca 5.	433
Piatsek József. Papnövelde utca 6.	433
Házavatás. Papnövelde utca 11-13.	433
Kovács Béla. Patacs, Patak utca 5.	433
Király Ferenc. Pázmány Péter utca 4.	434
Németh Márton. Pázmány Péter utca 4.	434

Kovács Béla. Pázmány Péter utca 27.	434
Móricz Zsigmond. Pázmány Péter utca 27.	434
DGT Legényszálló. Pécsbánya	435
Bányász hősi halottak. Pécsújhegy	435
Bányász mártírok. Pécsújhegy.....	435
Szieberth Róbert. Petőfi Sándor utca 70.	436
Iskolaalapítás. Petőfi Sándor utca 70.	436
Hajnóczy József. Puskin tér.....	436
Vízaknai Antal. Rácvárosi út 30.	436
Steinmetz Endre. Garay utca – Rákóczi út.....	437
Puhr Ferenc. Rákóczi út 4.	437
Molnár Farkas. Rákóczi út 4.	437
Pécsi Városi Múzeum. Rákóczi út 11.	437
Nyomdász Egylet. Rákóczi út 15.	438
Vadász Elemér. Rákóczi út 28.	438
Jánosi Engel Adolf. Rákóczi út 54.	438
1956-os Diákszemély. Rákóczi út 80.	438
Liska József. Rákóczi út 73/b.	439
Berks Péter. Rét utca 23.	439
Veress Endre. Rét utca 39.	439
Warga Ferenc. Rét utca 41–43.	440
Schneider István. Rét utca 41–43.	440
Reberics Imre. Rét utca 41–43.....	440
Szieberth Róbert. Rét utca 41–43.....	440
Iskolaalapítás. Rét utca 41–43.	441
Felügyelő bizottsági elnökök. Rét utca 41–43.....	441
Varjas József. Rét utca 41–43.	441
Centenáriumi. Rét utca 41–43.	441
Lengvári István. Rét utca 41–43.....	442
Bárdosi Németh János. Semmelweis utca 18.	442
Templomalapítás. Siklósi út 43.	443
Templomalapítás. Siklósi út 43.	443
DGT Húsfűstölő. Somogy	444
Baross Gábor. Szabadság utca 39.	444
Házőrző. Szabolcs.....	444
Templomépítés. Siklósi út 43.	444
Szabolcs-táró. Siklósi út 43.	445
Templomépítés centenáriuma. Siklósi út 43.	445
Esztergár Lajos imája. Széchenyi tér, Belvárosi templom	445
Virág Ferenc imája. Széchenyi tér, Belvárosi templom	446
300 éves jubileum. Széchenyi tér, Belvárosi templom	446
450 éves jubileum. Széchenyi tér, Belvárosi templom	446
Pécsi jezsuita vértanúk. Széchenyi tér, Belvárosi templom	447
Pécsi jezsuita lelképásztorok. Széchenyi tér, Belvárosi templom	447
Belvárosi plébánosok. Széchenyi tér, Belvárosi templom	447
Csonka Ferenc. Széchenyi tér, Belvárosi templom	447
Felszabadulás. Széchenyi tér	448
Pécsi Polgárok. Széchenyi tér	448

Esztergár Lajos. Széchenyi tér 1.	448
Nendtvich Andor. Széchenyi tér 1.	448
Baranyai Aurél. Széchenyi tér 2.	449
Kórházalapítás. Széchenyi tér 5.	449
Hild János. Széchenyi tér 7.	450
Hild János domormú. Széchenyi tér 7.	450
Népi Kollégium. Széchenyi tér 9.	450
Baranya címere. Széchenyi tér 9.	450
Iskolaalapítás. Széchenyi tér 11.....	451
Werner Adolf. Széchenyi tér 11.	451
Faludi Ferenc. Széchenyi tér 11.	451
Garay János. Széchenyi tér 11.	451
Vas Gereben. Széchenyi tér 11.	452
Babits Mihály. Széchenyi tér 11.	452
Fodor József. Széchenyi tér 11.	452
August Šenoa. Széchenyi tér 11.	452
Az iskola jeles tanulóinak emlékfala. Széchenyi tér 11.	453
Keresztes-Fischer Ferenc. Széchenyi tér 11.	454
Jedlik Ányos. Széchenyi tér 11.	454
Nádor Tamás. Széchenyi tér 11.	454
Arató Miklós Orbán. Széchenyi tér 11.	455
Az Iskola 1956-os vértanúi. Széchenyi tér 11.	455
Gombás Miksa és Módly Dezső. Széchenyi tér 11.	455
Tóth Ilona. Széchenyi tér 11.	456
Nagy elődök. Széchenyi tér 11.	456
A pécsi jezsuita és ciszterci oktatás. Széchenyi tér 11.	456
Pécsi Írócsoport. Széchenyi tér 17.	457
Tolnai József. Székely Bertalan utca 9.	457
Abay Nemes Oszkár. Szendrey Júlia utca 7.	457
Szántó Tibor. Szendrey Júlia utca 22.	457
Templomszentelés. Szent István tér.....	458
Restaurálás. Szent István tér.....	458
II. János Pál pápa. Szent István tér.....	458
Bárdos Lajos. Szent István tér 6.	458
Kolping. Szent István tér 9.	459
Leőwey Klára. Szent István tér 8-10.	459
Németh László. Szent István tér 8-10.	459
Kodály Zoltán. Szent István tér 8-10.	459
Koch Valéria. Szent István tér 8-10.	460
Tanítóképző. Szent István tér 8-10.	460
Éneklő-zenélő diákok. Szent István tér 8-10.	460
I. Ferenc József. Szent István tér 12.	460
Frigyes főherceg. Szent István tér 12.	461
Littke Pezsgőgyár. Szent István tér 12.	461
Petrovich Ede. Szent István tér 14.	461
Gosztonyi Gyula. Szent István tér 14.	461
Szőnyi Ottó. Szent István tér 14.	462
Kocsis László. Szent István tér 14.	462

Gábor Jenő. Szent István tér 21.	462
Klimo György. Szent István tér 23.	462
Filákovity Branko. Szent Mór utca 1.	463
Tarr Imre. Szent Vince utca 14.	463
I. világháború. Szepesy Ignác utca 1.	463
Tanítóképezde. Szepesy Ignác utca - Janus Pannonius utca	464
Könyvtáralapítás. Szepesy Ignác utca 3.	464
Könyvtárszabályzat. Szepesy Ignác utca 3.	464
Klimo dombormű - Klimo epitáfium. Szepesy Ignác utca 3.	465
Várkonyi Nándor. Szepesy Ignác utca 3.	465
Egyetem, 1956. Szigeti út 12.	466
Hadosztály Parancsnokság. Szigeti út 12.	466
Hadapródiskola. Szigeti út 12.	466
Miroslav Krleža. Szigeti út 12.	466
Ángyán János. Szigeti út 12.	467
Boros Béla. Szigeti út 12.	467
Cholnoky László. Szigeti út 12.	467
Donhoffler Szilárd. Szigeti út 12.	467
Entz Béla. Szigeti út 12.	467
Ernst Jenő. Szigeti út 12.	467
Fenyvessy Béla. Szigeti út 12.	467
Flerkó Béla. Szigeti út 12.	467
Grastyán Endre. Szigeti út 12.	467
Hámori Artúr. Szigeti út 12.	467
Harsányi László. Szigeti út 12.	467
Karlínger Gy. Tihamér. Szigeti út 12.	467
Kelényi Gábor. Szigeti út 12.	467
Kerpel-Fronius Ödön. Szigeti út 12.	467
Kiss Tibor. Szigeti út 12.	467
Környey István. Szigeti út 12.	467
Lajos László. Szigeti út 12.	467
Lissák Kálmán. Szigeti út 12.	467
Mansfeld Géza. Szigeti út 12.	467
Méhes Gyula. Szigeti út 12.	467
Méhes Károly. Szigeti út 12.	467
Melczer Miklós. Szigeti út 12.	467
Rauss Károly. Szigeti út 12.	467
Reuter Camillo. Szigeti út 12.	467
Romhányi György. Szigeti út 12.	467
Schmidt Lajos. Szigeti út 12.	467
Szabó Dezső. Szigeti út 12.	467
Szentágothai János. Szigeti út 12.	467
Varga Ferenc. Szigeti út 12.	467
Pórszász János. Szigeti út 12.	467
Németh Árpád. Szigeti út 12.	467
Zechmeister László. Szigeti út 12.	467
Tigyi András. Szigeti út 12.	467
Lissák Kálmán. Szigeti út 12.	467

Grastyán Endre. Szigeti út 12.....	467
Pekár Mihály. Szigeti út 12.	468
Carl Freiherr von Rokitsansky. Szigeti út 12.	468
Genersich Antal. Szigeti út 12.....	468
Entz Béla. Szigeti út 12.	468
Romhányi György. Szigeti út 12.....	468
Donhoffer Szilárd. Szigeti út 12.	468
Ernst Jenő. Szigeti út 12.	469
Ady Endre. Színház tér.....	469
Eck Imre. Színház tér	469
Matheovits Ferenc. Terracina tér.....	469
Pécsi Disputa. Tettye utca, Mindenszentek temploma.....	470
Munkásmozgalmi. Tettye utca 45.	470
Ferenc József. Tettye tér 9.	470
Pintér János. Tettye tér 9.	470
Pintérné Horváth Irma. Tettye tér 9.	470
Alapítók. Tímár utca 5.	471
Szántó László. Tímár utca 5.	471
Martyn Ferenc és Martyn Klára. Toldi Miklós utca 4.	471
Telefonközpont. Váradi Antal utca 6.	472
Munkásmozgalmi. Váradi Antal utca 7/2.	472
Heim Pál. Vargha Damján utca 2.	472
Egyetemi tanárok. Vargha Damján utca 4.	472
I. világháborús, Vasas, róm. kat templom homlokzatán.....	473
II. világháborús. Vasas, róm. kat templom homlokzatán.....	473
Bányász mártírok. Vasas, róm. kat templom homlokzatán.....	474
DGT Bányászotthon. Vasas.....	474
Aknásképző Bányaiskola. Vasas.....	474
Kommunista Párt. Vasas.....	475
Thommen-akna. Vasas	475
Thommen-légakna. Vasas.....	475
Teniszezők. Veress Endre út 6.	475
Teniszezők. Veress Endre út 6.	476
Gulyás István. Veress Endre út 6.	476
Horváth Judit, Veress Endre út 10.	476
Kovacsics Miklós, Veress Endre út 10.	476
Sportlétesítmények, Veress Endre út 10.	477
TTE. Veress Endre út 10.	477
TTE. Veress Endre út 10.	477
I. világháborús. Veress Endre út 10.	477
Béke TTE forrás. Veress Endre út 10.	478
II. világháborús. Veress Endre út 10.	478
II. világháborús. Veress Endre út 10.	478
Babits Mihály. Veress Endre út 15.	478
Komarovosok. Veress Endre út 15.	478
Szabó József. Zrínyi Miklós utca 13.	479
Lásztity Szvetozár. Zrínyi Miklós utca 15.....	479
Babits Mihály. Zrínyi Miklós utca 20.	479

Templom díszkivilágítása. Zsolnay Vilmos út 42.	480
Mohács-Pécsi Vasút. Zsolnay Vilmos út – Bányavasút utca	

ELTÁVOLÍTOTT EMLÉKTÁBLÁK

Hajdu Gyula. Aidinger János út 1.	482
Papp-Váry Elemérné. Alkotmány utca 56.	482
MKP megalakulása. András-akna	482
Amtmann Prosper. Anna utca 1.	482
Horvát népiskola. Anna utca 18.	482
Pilch Andor. Apáca utca 8.	482
Egri Gyula. Apáczai Csere János körtér	482
Villamos. Bacsó Béla utca 4–6.	482
Árvaház alapítás. Damjanich utca 30.	483
Hősi emléktábla. Dischka Győző utca 7.	483
Renoválás. Donátusi kápolna	483
Tanácsköztársaság. Fábián Béla út 7.	483
Munkásmozgalmi. Fejér Lipót utca 1.	483
Lefkovic Ernő. Indóház tér 1.	483
Landler Jenő. Indóház tér 1.	483
Kilátótorony. Jakabhegy	483
Weber Xavér Ferenc. János utca 1.	483
I. Ferenc József. Káptalan utca 3.	483
I. világháborús. Király utca 13.	484
Kindl József. Király utca 23–25.	484
Hajdú Gyula. Király utca 44.	484
Borház. Kispirciszma	484
Munkásmozgalmi. Komlói út 133.	484
Consumegylet. Kossuth tér 5.	484
Vöröskereszt. Majorossy Imre utca 15.	485
Magyar Lajos. Magyar Lajos utca 1.	485
Tarr Imre. Malomvölgyi út 1/b.	485
1848-as centenárium. Mária utca 2.	485
Munkásmozgalmi. Mária utca 9.	485
Ciszter cserkész. Mecsek, Kantavári forrás	485
Kiss József Kilátó. Mecsek. Misina.....	485
TV adótorony. Mecsek, Misina	485
Magyar Lajos. Megye utca 24.	485
Kállai Éva. Megyeri tér 3.	486
Doktor Sándor. Mezőszél utca 1.	486
Szalai András. Nagy Lajos király útja	486
Szepesy Ignác. 48-as tér 1.	486
Pozsony-Pécs. 48-as tér 4.	486
Maurinum. 48-as tér 4.	486
I. világháborús. Papnövelde utca 5.	486
Tanácsköztársaság. Papnövelde utca 5.	486
Kovács Béla. Patacs, Patak utca 5.	486
Hősi emléktábla. Pécsbánya	487
Hősi emléktábla. Perczel Miklós utca 20.	487
I. Ferenc József. Rákóczi út 2.	487

Bányász hősök. Somogy	487
Munkásmozgalmi. Somogy	487
II. világháborús. Somogyi Béla utca 6.	487
Steinmetz Miklós. Szabadság utca 2.	487
Hősi emléktábla. Szabolcs	488
Gárdonyi Géza. Szabolcs	488
Buday Dezső. Széchenyi tér 11.	488
Cséby testvérek. Széchenyi tér 11.	488
Szent István-akna. Szabolcs	488
KIOSZK emléktábla. Szent István tér	488
Koltai Ferenc. Szent István tér 6.	488
Steinmetz Miklós. Szepesy Ignác utca 1.	489
Holokauszt. Szigeti út 35.	489
Kitelepítés. Szigeti út 35.	489
Házépítés. Színház tér - Király utca	489
Szeretetház. Tüzér utca 7.	489
II. világháborús. Vasas	490
Tanműhely. Vasút utca 1.	490
Tarr Imre. Vasút utca 2.	490
Munkásmozgalmi. Zrínyi Miklós utca 13.	490

Pintér-kert Arborétum

A Pintér-kert Arborétum Pécsen, a Mecsek-oldalra felkúszó Tettye városrészben helyezkedik el. Nevét Pintér János (1879-1933) nyugalmazott pécsi banktisztviselőről kapta.

A gyűjteményes jelleggel telepített lombos fák, örökzöldek, cserjék és évelők mellett a kertben több mint

harminc védett növényfaj él. Legnagyobb értékét az orchidea-fajok képviselik, de megtalálható a Mecsek déli oldalainak számos hazai, őshonos növényfaja, szubmediterrán és mediterrán jellegű növények társaságában. Ezen adottságok együttese nagyban segíti az itt folyó természetvédelmi oktatást, szemléletformálást: a Pintér-kert a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság Tettye Oktatási Központjában zajló foglalkozások, táborok állandó helyszíne. Az arborétum változatosságát és esztétikai értékét tovább fokozza a kerti tó mesterségesen kialakított, de természetközeli növénygyűjtése és az aranyhalas medence a vízköpő puttóval. A kertben elhelyezett kőszobrokat a Nagyharsányi Szoborparkban készítették hazai és külföldi szobrászművészek az 1960-as, 1970-es években.

Elhelyezkedés, kapcsolat: 7625 Pécs, Tettye tér 9. Tel.: 72/517-200
Honlap: www.ddnp.hu E-mail: dunadrava@ddnp.kvmm.hu

MECSEKERDŐ
Természetes úton...

Mecsekerdő Zrt.
7623 Pécs, Rét u. 8.
www.mecsekerdo.hu

